

známku Englišovu, která se týká také aplikace mého vrchního pojmu, pokud běží o stanovení celkového břemene poplatného: je však podle mého mínění významu podřadného a proto ji kladu zde na konec.

Engliš cituje slovné znění mého postulátu, že totiž: „srov-návám za účelem zjištění celkového břemene objektivní zlo, jež kolektivitu ohrožuje (nemoci atd.) s objektivními obětmi (zlem), jež jí způsobím kontribucí.“ a kritizuje moji poznámku, „že úkolem finanční vědy je znáti minimální nutné vydání... .. relevantní je arci pouze výše výdajů, neboť účel jich nezajímá finanční vědu, nýbrž národohospodářskou politiku“ a pokračuje: „Nezajímají-li finanční vědu účely, jak je možno stanoviti, zda zlo finanční vyvažuje prospěch mimofinanční?“ a dokonce konstruuje rozpor mezi mými výroky těmito slovy: „Jestliže Loevenstein na jedné straně prohlašuje, jak jsme právě uvedli, že účely výdajové finanční vědu nezajímají, tvrdí, že finanční věda hledá relativně nejmenší oběť pro celek, to znamená vzhledem k velikosti zla, jež by poplatnictvo ohrožovalo. kdyby veřejný svazek své úkoly nemohl vyplniti pro nedostatek peněžních prostředků. Tedy přece je zase úkolem finanční vědy znáti výdajové účely a ohodnotiti je jako zlo...“ atd.

Zde, mám za to, neprávem Engliš zaměňuje úkoly finanční správy a finanční vědy. Úkolem vědy přece je stanoviti jen formální princip, jímž se finanční správa má řídit. Teprve tu zajímají účely, aby porovnála obě zla. Což pak musí národohospodářské teorie se zeptati subjektu, co to je strast, aby stanovila formální princip, že člověk volí vždy strast nejmenší? Běží o nedorozumění, které mne proto překvapilo, ježto na místě samém jasně to vysvětluji: „Je vedlejší pro finanční vědu, že finanční ministr musí znáti účely... posouditi je, dělati škrty atd.“

2. Ohledně druhého základního problému finanční vědy. (Postulát minimálního zatížení jednotky.)

První komplex námitek Englišových, pokud se týče aplikace mého vrchního pojmu finanční vědy, vztahoval se k celému zatížení poplatného tělesa, tedy ku první části mého vrchního pojmu: relativnímu minimu zatížení poplatného celku. Druhý komplex, jímž se nyní budu zabývati, týká se

repartice celkového zatížení, tedy druhé části mého vrchního pojmu, t. j. relativního minima zatížení poplatné jednotky. Proti tomuto repartičnímu klíči soustředil Engliš hlavní oheň svých námitek. Předně prý proto, že vnáším do své konstrukce předpoklad subjektivní strasti (a), dále proto, že z minimality celkového zatížení nevyplývá prý relativní minimum zatížení (paritní zatížení) poplatné jednotky (b), dále proto, že můj repartiční klíč to je, jenž implikuje nutnost mého zamítavého postoje ku progresi výnosových daní (c), a konečně zřejmě proto, že můj repartiční klíč vede ke konsekvencím pro obor mimodaňového zatížení, jež Engliš považuje za neudržitelné a nemožné (d).

Všimneme si těchto námitek v pořadí, jak byly právě uvedeny.

ad a) Předpoklad subjektivní strasti —
objektivní škoda.

Ohledně předpokladu subjektivní strasti praví Engliš toto*): „Loevenstein formuluje tento postulát jako relativní nutné minimum zatížení poplatného celku i jednotky. Uvidíme, že použití této formulace spočívá na stálém přeskokování mezi subjektivním a objektivním smyslem zatížení jako zla, ačkoliv východiskový postulát minima zla je veskrze objektivní.“ Ačkoliv Loevenstein uznává, že princip minima strasti nelze uskutečňovati cizí vůlí, činí tak přece a pomáhá si předpokladem. O subjektivní strasti lze předpokládati vše a nic, poněvadž není vně a objektivně vůbec vyjadřitelná a měřitelná. Jak tedy by mohl stát repartovatídaně podle takového měřítka? Ztratil by každé vodítko pro objektivní posouzení. Vše by se dalo odůvodniti předpokladem, vskutku ovšem nic. Nemůže-li cizí péči býti uskutečňován princip minima strasti, nemůže tento princip býti ani vodítkem pro ukládání daní. Princip minima strasti je poznávacím principem pro jednaní jednotlivce, nemůže býti pojmově poznávacím principem pro výklad státní péče. Sem do této stati po stránce systematické spadá konečně i pasus, ve kterém Engliš kritizuje moje pojetí, že nucený svazek se snaží obšťastňovati subjekty spada-

*) Progr. u výnosových daní, str. 86.

jící pod jeho péči, neboť předpoklad strasti ústí do předpokladu bezestrastnosti, jako pojem „objektivní škody“ do ideálu člověka.“ Činí tak slovy, str. 84: „Loevenstein tedy praví, že stát sleduje objektivní ideál člověka a společnosti (ať se formuluje pozitivně či negativně), nemůže lidi obšťastňovat, ale že tento objektivní ideál sleduje přece proto, aby lidi obšťastňoval; dělá prostě to, o čem předpokládá, že učiní lidi šťastnými, tedy krátce stát lidi obšťastňuje podle své metody, což uznává Loevenstein i já logicky za nemožné. Buď totiž zařizuje stát svůj společenský ideál tak, aby lidi obšťastnil a pak je prostě obšťastňuje (to popírá Loevenstein sám, že je možné); anebo staví svůj ideál nezávisle a pak nelze říci, že občany obšťastňuje. Ale pomoci si rčením, že stát sleduje sice objektivní ideál, ale že předpokládá, že to, co činí, lidi udělá subjektivně spokojenými, je vědecky nemožné. Je to nemožné logicky, je to však nemožné i metodicky. Neboť sleduje-li stát určitý ideál člověka a společnosti, je to postulát ústřední, z něhož plyne veškeré sociální hodnocení, a kdybychom nad tento ústřední postulát, který, jak Loevenstein sám zdůrazňuje, se týká společnosti jako celku, postavili postulát subjektivní spokojenosti milionů, co bychom metodicky získali? Pranic. Jaké důsledky plynou Loevensteinovi z této „nadstavby“ pro jeho zlo? Co je vůbec zlo v jeho smyslu, když mluví o minimu zla jako objektivním postulátu národohospodářském? Je to snad to, co činí lidi nespokojenými? Pak by to přestal být objektivní postulát! Musí to být to, co činí lidi a společnost horšími.“

Mohl bych chápat, že Engliš vidí v mé konstrukci logickou trhlinu, kdybych skutečně, jak Engliš mi imputuje, přeskakoval mezi objektivním a subjektivním smyslem zatížení jako zla. Ale myslím, že nedorozumění je již v těchto slovech, neboť zlo nemá u mne nikdy subjektivního smyslu, a také pravím (ve článku: Finanční věda v rámci národohospodářské noetiky) výslovně: „že předpokládaná strast je to, co objektivně můžeme nazvat zlem.“ Nepřeskakuji tedy, nýbrž jen srovnávám předpokládanou strast (zlo) s jiným zlem objektivním. Oba pojmy jsou objektivní a tedy srovnatelné. K důkazu o objektivnosti předpokladu strasti se ještě vrátím. Leč ani poznámkou, že lze předpokládat vše a nic a že měřím neměřitelným, nemá pravdu; měl by ji, kdyby mohl mít za to, že mluvím o subjektivismu v onom smyslu, ve kterém jsem si svého času kon-

struoval subjektivní strasti, tedy o oné souhře nesčetného množství pocitů, jež jako motivy nechají subjekt brzy plakat, brzy se smát, se zlobit, milovat, nenávidět, být lakomým, štědrým atd. Pak arci taková konstrukce by byla jasnovideckou a nikoli vědeckou. Ukáží, že nejen jsem subjektivismus při své konstrukci tak nepojímal, nýbrž že ani objektivně nebylo lze tento můj subjektivismus tak interpretovati.

Mohl bych prostě se omeziti na podání důkazu, že Englišova „objektivní škoda“ (moje zlo) a předpokládaná strast jsou jedním pojmem a tudíž veškeré výtky, které byly vysloveny proti mému pojmu, zcela automaticky by vyvstaly i proti pojmu Englišovu. Mohl bych v důsledku toho přenechati Englišovi vyvrácení námitek jím vyslovených. Ale neučiním toho, ježto by řečené námítky proto, že by jich bylo použito proti jich autoru, nepozbyly ještě automaticky platnosti.

Pokusím se námítky Englišovy rozložiti na několik základních otázek a zodpovědáním jich dokázati, že nucený svazek nejen chce a musí chtít oblažovati své občany, nýbrž, že tento předpoklad je zcela pravděpodobně splnitelný. Ukáže se na konec, že této práce se podjímám nejen ve prospěch přípustnosti svých pojmů, nýbrž i Englišových.

Zmíněné otázky jsou tyto:

a) Lze vůbec vnášeti do vědecké úvahy předpoklady?

β) Chce nucený svazek subjekty své péče obšťastňovat?

Je důležité položit si tuto otázku na prvním místě a nikoliv onu, zda je možno je obšťastňovat. Poukazuji v té příčině na rozdílné pojetí Englišovo právě citované, který staví na rovno, zda stát chce lidi obšťastňovat, či je obšťastňuje skutečně a z toho konstruuje výše citovaný rozpor v mých výrociích. („Sleduji ideál..., nemůže lidi obšťastňovat, ale sleduje... ideál přece, aby obšťastňoval.) Nemohu ani dosti zdůraznit, jak veliký je rozdíl mezi výrokem Englišovým mi imputovaným, že stát oblažuje své občany a mým skutečným tvrzením, že stát je chce oblažovati. Rozdíl ten je totiž vědecky, nikoli snad prakticky relevantní. Vědecky proto, že úkolem národohospodářské teorie i finanční vědy je vysvětlovat, proč jednotlivec či nucený svazek jedná tak a ne onak. Vysvětlení se podává z jich chytění, tedy z postulátů, nikoli z jich proveditelnosti. Ukáže se,

že kdyby pojem Englišovy škody objektivní měl předstoupiti před soudní forum, jež by chtělo posuzovati uskutečnitelnost a proveditelnost postulátu minima škody, Engliš první by podal námitku nepřislušnosti. Poukáží k tomu na svém místě.

Jiná otázka je, zda takový vědecký výsledek je také prakticky upotřebitelný. Tato otázka, totiž dosažitelnosti chtěného, je otázkou druhého řádu; může však býti řešena (pravděpodobností) a bude řešena v odstavci sub γ). Otázkou prvního řádu (vědním cílem finanční vědy) zůstává však dotaz po vysvětlení toho, co nucený svazek chce.

Jako důsledek zodpoví se automaticky i dotaz, zda nucený svazek musí předpokládat u subjektů své péče určité strasti, tedy reperkusí určitých zjevů na jich subjektivní spokojenost, jako *conditio sine qua non* obšťastňování. Veškeré tyto odpovědi budou však odvislé od toho, zda pojem ideálu člověka je pojem originární, t. j. dále nevysvětlitelný či derivativní, t. j. plynoucí z postulátu dalšího, jemu nadřazeného.

γ) Je takový předpoklad obšťastňování nejen chtěný, nýbrž i možný? Zodpovězení této otázky bude *punctum saliens* pro Engliše, který takový předpoklad prohlašuje za logicky a metodicky nemožný, a také za neplodný. Striktně vzato, dlužno se ptáti: je obšťastňování nejen chtěno, nýbrž i možno? Neboť je-li chtěno, je předpoklad nikoli možný, nýbrž nutný, jako *conditio sine qua non*.

δ) Jak dalece se liší pojem Englišův škody objektivní od pojmu předpokladu strasti?

ϵ) Proč nebyl přímo zvolen termín „škody“, bylo-li před tím prokázáno, že i pojem předpokládané strasti není subjektivní, nýbrž objektivní a jeví-li se tudíž oba termíny jako slovní dva výrazy pro též pojem?

Zodpověděním těchto otázek, myslím, že veškeré Englišovy pochybnosti budou rozptýleny. Přistupuji k odpovědím:

Ad a) Mám za to, že předpoklad ve vědě, t. j. položení these, ze které chceme něco vyvozovati, byť by se i nekryl plně se skutečností, je přípustný. Je dvojího druhu: buď se jím vylučují rušící vlivy za tím účelem, aby se mohly izolovaně pozorovati ony, jež mají býti předmětem šetření (předpoklad povahy negativní, jenž má povahu experimentu ve vědách přírodních, na př. Thünenův izolovaný stát) nebo se pozitivně přijímají jako skutečné jevy, které jsou pouze pravděpodobné.

Tak Englišův „předpoklad rovné škody“ tam, kde se vydaňuje stejný obnos, je pouze pravděpodobný, ač od skutečnosti neméně vzdálený než „předpoklad strasti“. Na př. ponecháním existenčního minima nechci odkrýti existenční potřeby a tedy působiti velikou škodu a právě tohoto obnosu bude použito k utrpění škody alkoholem, nikotinem atd. Leč to není výtkou proti Englišovu předpokladu, nýbrž jen argumentem ve prospěch mého. Běží jen o to, je-li můj předpoklad též pravděpodobný, což se ukáže sub γ).

Ad β) Běží o to zjistiti, zda nucený svazek chce subjekty své péče oblažovati. Toto chtění totiž přivádí automaticky nucený svazek k tomu, aby předpokládal určité zjevy jako působící subjektivně strast a to nejen izolovaně, nýbrž v určitém pořadí. Předpokládané pořadí subjektivních strastí je také pořadím objektivním společenských zel a minimum předpokládaných strastí je vrchním postulátem objektivním (ideál člověka, minimum zla). Engliš popírá možnost a účelnost takového předpokladu a považuje postulát oblažení za nelogický, noeticky a metodicky nemožný.

Proti tomu se však ptám: jak by mohl býti v rozporu s logikou, t. j. se zákony našeho myšlení předpoklad, který je vůbec podmínkou pojmu, o něž Engliš celou objektivistickou vědu hospodářskou chce opřít, t. j. ideálu člověka? Tvrditi nelogičnost řečeného předpokladu je *contradictio in adiecto*, ježto je tu popření možnosti samotného vzniku pojmu „ideálu člověka“. Je to podtínání větve, na níž je pojem zavěšen. Již Locke učil, že při každé pojmové operaci dlužno napřed zkoumati původ pojmu, jímž je dán obsah i všechny důsledky z pojmu plynoucí. Uvažoval Engliš o původu svého pojmu ideálu člověka? Odkud vůbec ví, co je ideálem člověka, které vlastnosti má nucený svazek u subjektů své péče pěstovati, co je škodou a užítkem na ideálu, odmítá-li oblažení lidské společnosti jako poslední důvod poznávací? Odkud se vůbec ten pojem vzal? Je vůbec něco v naší schopnosti myšlenkové, co nám mimo oblažovací princip dovede o „ideálu“ něco říci? Anebo jsou kvality ideálu čistě pestrou směsí libovůle? Mám za to, že není východiska jiného, leč rekurovati ku postulátu oblažovaného celku a „ideál člověka“ považovati za jeho derivát. Neboť bez něho pojem ideálu by se stal slupkou, bez jakéhokoli obsahu, asi v tomto smyslu: Obsah našeho chtění

při cizí péči zoveme ideálem člověka, ideál člověka je pak obsah toho, co při cizí péči chceme. Jinými slovy: je chtěno chtěné a chtěné je ono, co je chtěno. Tím arci své poznání bychom neobohatili. Neboť materiálně bychom se nemohli o kvalitách tohoto ideálu ničeho ex ante dovědět, ježto by nebylo žádného důvodu pro chtění toho neb onoho obsahu „ideálu“. Po odloučení od postulátu eudaimonistického mohl by se státi „ideálem“ pravý opak toho, co nucený svazek zpravidla uskutečňuje, tedy lidstvo chudé, ubohé, nemocné atd. Pak arci by nebylo lze mluvití předem o škodě a užitku, ježto tyto kvality plynou teprve ze znalosti chtěného účele („ideálu“), ježž bychom si mohli konstruovati však teprve empiricky, ex post: totiž z toho, co bylo chtěno, resp. zařízeno. Pak arci také by nebylo možné hodnocení a kritika takového ideálu, neboť co by nám dalo kritické hledisko? Proč bychom neměli pěstovati lidstvo jednooké? Nesvědčí ostatně pojem „cizí péče“ sám dost jasně, že neběží o sbírku nahodile chtěných vlastností, nýbrž o vlastnosti, jichž pěstování má vésti ke štěstí obmyšlených?

Ideál člověka neobsahuje o sobě nic, nečerpá-li svoji náplň z pojmu svého vzniku, t. j. z postulátu maxima spokojenosti a bezstrastnosti subjektů cizí péče. Ba setřel by se pro pozorovatele vnějšího i rozdíl mezi minimem strasti a ideálem člověka, neboť jako individuum nemůže jednat proti svému minimu strasti, tak nucený svazek by nemohl, alespoň pro vnějšího pozorovatele, jednat proti ideálu člověka; neboť jeho jednání by nám teprve ideál rýsovalo a ukazovalo, ježto ex ante by nebylo důvodu pro vytvoření určitých vlastností ideálu, ex post pak mohu konec konců poznati i subjektivní minimum strasti, t. j. chtění a povahu člověka. Pro jednotlivé kvality ideálu mohu snad najíti vyšší nadřazené postuláty, aniž by tu musel býti postulát obšťastňování, tak na př. pro postulát zdraví snad by mohl platit postulát krásy jako nadřazený, ač i ten konec konců je postulátem oblažovacím. Avšak pro celek všech kvalit ideálu není myslitelné jiného postulátu nadřazeného než oblažovacího. Jinak je tomu u zvířete, jehož pěstění je prostředkem pro další účel, kde tedy pěstěná kvalita je nikoli účelem, nýbrž prostředkem. Tak tomu snad by bylo i za tyranie a absolutismu, kde poddaný byl prostředkem; ale

u subjektů demokracie, kde občan je účelem, není ideálu než derivátu oblažení. Je-li pravda tedy, že ideál člověka je derivátem, není možné, aby bylo nelogické rekurovat ku prameni. Týmž právem by bylo nelogické rekurovat od strasti potřeby ku postulátu minima strasti.

Ve skutečnosti musí Engliš při nejmenším připustiti, že ideál člověka je chtěn. Je-li chtěn, pak lidmi. Proč chtěn? Patrně, poněvadž je to výrazem jich minima strasti. Jak souvisí „ideál člověka“ se subjektivním minimem strasti? Ideálem člověka je to, co chceme, aby bylo vypěstováno z druhých. Poněvadž však v rámci nucených svazků to, co platí pro druhé, platí i pro nás samotny a vice versa, chceme, aby i druzí byli šťastni, ježto se sami jimi chceme státi. Chtějíce oblažiti druhé, chceme oblažiti vlastně také sebe samy. Proto i nejegoističtější, či lépe nejméně altruistický člověk, pokud má vliv na cizí péči v rámci nucených svazků, má tendence eudaimonistické procelek. Ježto v pojmu ideálu člověka je obsažena péče o druhé, nemluvíme o postulátu „vlastního minima strasti“, nýbrž o „oblažení společnosti“, ač obojí spadá vjedno. Aby však Engliš nemohl mí činiti námitku „a non posse ad non esse valet consequentia“, proto ve stati příští dovozují i možnost oblažení.

Chtění maxima cizí bezestrastnosti mám za prokázáno, a to nejen jako fakultativní, nýbrž nutné, ježto si nelze mysliti jiného pramene pro obsah vrchního postulátu, uskutečňovaného nuceným svazkem. Předpoklad strasti je nutným důsledkem tohoto chtění. Chtění uskutečniti oblažení (virtuální oblažení) je tedy nepochybné, pochybným může zůstati dosažení této snahy (aktuální oblažení). To však je otázkou pravděpodobnosti, kterou bude řešiti odstavec příští.

Zbývá konečně námitka, již Engliš v citovaném pasusu označuje jako „námitku zbytečné nadstavby“. Mám za to, že není zbytečné rekurovati ku prameni, nebo aspoň označiti, kde pramen prýští, z něhož čerpáme. Pro toho totiž, kdo si tuto nadstavbu uvědomí, není kolise mezi „ideálem člověka“ a „postulátem maxima cizí bezestrastnosti“, ježto tento postulát jako vyšší zvitězí. To je důvod měnlivosti „ideálu“. Bez této „nadstavby“ je ideál dílem náhody, neboť není důvodu, proč nucený svazek jej chtěl vypěstovati. Je mi zřejmo, že Engliš,

mluví-li o škodě a užítku celku, o objektivním blahobytu atd., předpokládá alespoň podvědomě tyto kvality a důsledkem toho i „ideál člověka“ jako cosi daného. Jak však to „dané“ mohlo vzniknouti, není předpokladem maxima cizí bezestrastnosti, o níž se Engliš domnívá, že je předpokladem „všeho a ničeho“?

Ad 7) Otázka možnosti předpokladu strasti bude pro Engliše nejen řešením pravděpodobnosti, že předpoklad se uskuteční, nýbrž též řešením možnosti znalosti cizích strastí, t. j. pocitů. Další jeho úvahou by asi bylo, zda případné poznatky sem spadající nebudou snad původu psychologického, kdyžťe my budujeme konstrukci čistě logistickou. Pokusím se v udaných směrech Englišovy pochybnosti rozptýlit.

Záhyb, v němž se skrývá možnost předpokladu cizí strasti, je v dvojznačnosti pojmu subjektivní.

aa) Subjektivní strast má svůj původ i obsah v citu. Mezi subjektivní strasti vřazujeme však strasti nejen pocíťované, nýbrž i představované. Člověk může býti hladový, líný, zábavvchtivý, a všechny tyto kvality tvoří obsah jeho subjektivních pocitů. Přes to však, že je okamžitě líný, vstane za svým povoláním, přes to, že má chuť na určité jídlo, nejí ho, věda, že mu škodí, ač má chuť jíti do zábavy, nejde, aby ušetřil a zajistil si potřeby budoucí atd. Jsou tedy případy, kdy člověk pocíťuje nelibé pocity, jež nazývá strastmi, jindy jich sice necíťí, ale ví, že by se dostavily. Nastává tedy přesun od cítění k věděni. Tam intervenuje cit, tady intelekt. Naše jednání spoluurčují nejen strasti pocíťované, nýbrž i představované. Ač budoucí strast dosud nepocíťujeme, vřadíme ji mezi přítomné a zajišťujeme na př. budoucí potřeby na úkor pocíťovaných přítomných.

Z toho rozboru však vyplývá, že pojem subjektivního minima strasti není pojem jednotný, nýbrž že tu dlužno rozeznávat mezi velmi mnohými okamžitými přítomnými pocity a mezi „strastmi“, jichž člověk nepocíťuje, nýbrž, jež si představuje jen sub specie longi temporis. Jen silně impulsivní člověk, neprozíravý, lehkomyšlný aneb takový, jenž stojí na nízkém stupni duševního vývoje (znak zvířecosti) bude jednati výlučně pod tlakem motivů přítomných, pod vlivem okamžitých záchrvěvů pocitů. Proto lze říci, že průměrný člověk t é m ě ř n i k d y n e j e d n á výlučně dle přítomných motivů, takže kdy-

bychom do minima strasti zahrnovali pouze pocity (tedy to, co přítomně pocítuje), musili bychom prohlásiti, že vůbec nikdy výlučně dle minima strasti nejednáme. Tím není arci řečeno, že reakce na motivy se stávají objektivními, jednání lidí zcela předvídatelným a tudíž předpoklad o něm zcela pravděpodobným, ač musí býti každému zjevno, že odklonem od citů k intelektu se motivy tak dalece objektivisují, že se stávají sdělitelnými. Mluvíme na př. o nemoci, jež by se bez operace dostavila, o zřeteli ku postavení, atd., tedy vesměs postulátech objektivních. Avšak reperiuse „představovaných strastí“ na povahu člověka, tedy jich vnitřní odezva zůstává dále subjektivní, totiž odlišná a těžce sdělitelná, ježto povahy lidí neznáme, a známe-li také individuuum empiricky z jeho aktů, neznáme lidí všech a nemůžeme věděti, zda nastane stejná reakce u všech. Je zajímavé však konstatovati, že i subjekt sám v rámci svých subjektivních citů stále předpokládá, jakmile strast nepocítuje, nýbrž si ji jako možnou představuje. Což si dovede někdo duševně reprodukovati pocit bolesti u nemoci, které dosud neprodělal? Jistě nikoli. Předpokládá tedy, že určitý zjev mu způsobí strast o jisté intenzitě; tedy předpoklad, který se neliší příliš mnoho od onoho, ježž akceptujeme u cizích subjektů naší péči svěřených.

Ale je možné při této příležitosti pozorovati ještě jiný zjev, který je zejména pro naše šetření velice zajímavý, totiž: čím odlehlejší je nějaká očekávaná a představovaná strast časově, tím se stává objektivnější, ježto tím spíše nabývá rázu všeobecně platného, tedy nejen pro subjekt uvažující, nýbrž pro lidi všechny. Tak na př. subjekt se bez rozmyšlení rozhodne pro cigaretu místo jídla. To činí čistě impulsivně pod vlivem okamžitého stavu svých pocitů. Možná, že ještě také nejbliže budoucí jídlo obětuje cigaretě, ale jistě již nikoli jídla ještě další. Co je možno z toho souditi? Subjektivní pořadí potřeb se sub specie longi temporis proměňuje v objektivní. Nejlepší doklad tohoto tvrzení vidím v tom, že kdybychom dali několika subjektům jmenovati pořadí jich potřeb podle okamžitého stavu jich subjektivních strastí, obdrželi bychom nejrůznotvárnější pořadí, čím více bychom však prodlužovali úsek života, na který by ono pořadí se mělo vztahovati, tím homogennější pořadí by vzcházelo u všech. Celý běh života by vykazoval snad již pořadí takové, které by

se krylo již téměř s objektivním. Omezili-li bychom však pořadí jen na několik určitých potřeb, a to s hlediska celého života, snad bychom obdrželi pořadí jen jediné u všech. Subjektivní pořadí se objektivisovala. To pramení ze dvou důvodů. Jedním je okolnost, že strasti, abych tak řekl „o dlouhých vlnách“, t. j. viděných sub specie longi temporis, je daleko méně, než okamžitých záchvěvů, ježto si hospodářský subjekt uvědomuje jen nejdůležitější, detailní mu unikají (o důležitosti bude ještě v dalším mluveno). Podobně, jako když vzdálenou krajinu promítáme do jedné plochy s blízkou, vidíme u vzdálené jen obrysy, kdežto u blízké i podrobnosti. Strastí „dlohovlnných“ zbude pro naši úvahu tedy jen málo. Druhým důvodem objektivace potřeb a strastí viděných pod hlediskem dlouhé doby je ten, že kvantitní jejich stupeň si uvědomujeme nikoli bezprostředně citově, nýbrž prostředně představou, jež vyvolává reakci tím objektivnější, čím větší odstup časový znázorňuje; cit je vyřazován. Ba, zpravidla si člověk sub specie longi temporis ani neuvědomuje intensity jednotlivých potřeb (jež dovede pozměnit pořadí; cigareta, jídlo), nýbrž jen pořadí, jež je schopno objektivace v míře daleko vyšší. Rozdíl je patrný, řeknu-li: mám hlad, t. j. potřebu jídla (pocit), mám potřebu obživy (potřeba viděná pod hlediskem celého života). Ta i ona potřeba jsou subjektivní, ale tato schopná daleko větší objektivace. Postarám-li se někomu o výživu, plním tím objektivní postulát cizí péče, či odstraňuji to, o čem předpokládám, že mu působí strast? Obojí, neboť je to totéž. Plním tím jistě cizí péči obstarávaje postulát výživy svěřence, ale též postulát odstranění předpokládané cizí strasti. Bylo by snad lze i pocit předpokládaného hladu v daném momentě nasycením individua odstraňovati, ale u kolektivního celku s hlediska dlouhé doby je možno předpokládati jen starost o obživu, nikoli o konkrétní hlad. Možnost objektivisace a tudíž předpokladu strastí viděných sub specie longi temporis vystoupí ještě více do předehledu po uvážení těchto dalších okolností:

bb) Vzhledem k tomu, že odhadování a hodnocení potřeb děje se pro budoucnost (a tím spíše po celý běh životní) intelektem, je na jevě, že vše, co jasnost naší představivosti může kaliti, zkresluje nejen představu našich budoucích strastí, nýbrž, což je totéž,

možnost našeho budoucího šťastného toku životního. Sem spadá nevyvinutý intelekt u dětí, u duševně zaostalých, malá životní zkušenost u nedospělých, zkalení jasného poznávání objektivního světa pod vlivem vášnivého rozbourání mysli (prchlost, nenávisť, žárlivost) neřestné zlozvyky (jako alkoholismus, opiatomanie všeho druhu) atd. Je proto pravděpodobné, že pořadí potřeb, o němž mluveno v předešlém odstavci (sub *aa*), byt bylo stanoveno sub specie celého života, vykazovalo by úchylinky. Můžeme z toho vyvozovat, že subj. štěstí jmenovaných vyžaduje ponechání úchylného pořadí? A můžeme vésti proti oblažovací tendenci cizí péče jako argument, že otec dítěti, nebo nucený svazek svému subjektu pořadí změni určitým nařízením neb zákazem, jež jsou v rozporu s okamžitým stavem subjektivních strastí subjektu cizí péči svěřeného? Na př. nucený svazek zakáže požívání morfia, nebo otec dítěti určitý sňatek? Zbraňuje-li otec dítěti v manželství, jež považuje za nešťastné, děje se tak nikoli za objektivním ideálem člověka ve smyslu Englišové, nýbrž za zajištěním štěstí dítěte. Rozpor mezi nazíráním otce a dítěte povstává tím, že oba vidí tutéž osobu jinak; zkušenější otec, nezaslepený citem, má za to, že dítě nevidí správně, úplně. Cizí péči neběží v tomto případě o to, zda subjekt strast již pocituje nebo si ji jako očekávanou představuje, nýbrž zda se ona pravděpodobně v budoucnosti dostaví, totiž strast, kterou si subjekt cizí péči svěřený jen proto neuvědomuje (alespoň dle mínění toho, kdo cizí péči obstarává), ježto nemá buď dostatečně zkušeností, nebo jeho intelekt je zkalen vášní, nedostatečně vyvinut atd. Celý zdánlivý rozpor spočívá v délce úseku života, ježž běřeme do zorného pole pozorování. S hlediska okamžiku neušetrjuje se, nýbrž snad i působí strast, ale s hlediska šťastného toku životního má se to právě opačně. Jak často je slyšet výtka rodičům: „Neměli jste mně to dovolit“ atd. Neběží však o oblažování okamžité (opičí láska), nýbrž o utváření spokojeného životního běhu. Jinými slovy běží o to, aby subjekt cizí péče, retrospektivně a nikoli prospektivně považoval cizí péči za blahodárnu. Při předpokladu strastí dlužno usuzovat právě s hlediska tohoto. Engliš uvažuje takto: Nemohu na př. morfinistovi zákazem používání jedu chtít snížit jeho strasti, ježto jich neznám a skutečně jsem mu jich nesnížil, ježto jednám snad právě v roz-

poru s nimi. Mám za to, že mohu chtít, je snížit, ježto mohu předpokládat, že se ony v krátké době dostaví, t. j. změny organismu, jež strast působí (jako předvídám průběh nemoci) a mám za to, že jsem je skutečně snížil a tedy z něho udělal člověka šťastnějšího, podaří-li se mi zlomit jeho neřest (arci nikoli s hlediska okamžiku), neboť mi bude pravděpodobně v budoucnosti za to děkovat.

cc) Zmínil jsem se výše o tom, že při sestavování subjektivního pořadí strastí a potřeb dojde ve velké většině případů ku podobným, ne-li stejným řadám, tedy k objektivaci, zejména též z toho důvodu, že přicházejí v úvahu pouze potřeby některé, nikoli všechny. Nucený svazek nepřihlíží ke strastem všem a také jich nepředpokládá, poněvadž prostě nejsou cizím u zásahu přístupny. Neběží mu přece o to, aby zjišťoval, zda bere daně od lakomce, nebo od štědrého, zda by někdo byl snad ochoten daně zaplatit, ale právě jindy než obdrží platební rozkaz atd. Ba ani těch všech, jež by snad cizím zásahu byly jinak přístupny, nepředpokládá, nýbrž z nich jen ony, jež je dlužno považovati za nejdůležitější. Engliš řekne: tedy objektivně nejdůležitější. Ovšem, avšak objektivně jsou nejdůležitějšími právě ony potřeby, jež jsou jimi i subjektivně, arci nikoli s hlediska okamžiku, nýbrž s hlediska spokojenosti (trvalé, retrospektivní, atd.) jedinců všech v rámci kolektivity; neboť co jiného by jim dodalo objektivní důležitosti?

dd) Tážeme-li se po důvodu toho, že každý člověk sub specie celého života alespoň v určitém směru chce téměř totéž, pak vidíme, že určité chtění je člověku inherentní. Z vůle k životu, podává se řada lidských derivativních postulátů. Jako z analýse pojmu vůle jsem vyvodil svého času (Noetické základy vrch. p. hosp. v., Jub. věd. sborník č. v. šk. techn., 1924) pojem minima strasti, tak myslím, že tak zv. existenční potřeby lze vyvoditi z pojmu „vůle k životu“, a ta je přece člověku inherentní. Je tudíž jen důsledné takové chtění předpokládat u všech lidí.

ee) Je sice pravda, že strast nemožno sdělití po té stránce, že její intenzita a citový obsah není sdělitelný. Ale sdělitelné je to, co jí působí. Mohu sdělití, že nemítí obleku, příbytku nebo pokrmu mi působí strast. Mohu sdělití dále, že nemítí výživy působí mi větší strast, než nemítí příbytku atd.

Nucený svazek se také nezabývá šetřením, co strastí je, nýbrž tím, co ji působí, a to také odstraňuje. A právě to, co presumpktivně ji působí, nazýváme zlem. Eudaimonistický princip nežádá jen krytí potřeb, nýbrž i výzbroje, aby krytí bylo zajištěno, na př. vzdělání atd.

Mám tudíž za to, že v rámci objektivně nejdůležitějších potřeb nebude valné odlišnosti mezi subjektivním a objektivním pořadím. (Historický materialismus není právě nic jiného, než zevšeobecněním předpokladu, že existenční potřeby jsou jediným motivem lidského jednání a proto usměřují celé dějiny; to arci v této všeobecnosti pravda není.) Pokud úkoj může sáhati nad tuto mez, pak arci odchylky jsou neodvratné. Avšak zde neběží o předpoklad konkrétního obsahu strastí, nýbrž nekonkrétního pořadí o klesající intenzitě. Neběží o to, zda obnos věnovaný na státní dávky představuje konkrétně zábavní cesty nebo návštěvu divadel, nýbrž o to, že dávka představuje určitou, předpokládanou kvotu subjektivního blahobytu o důležitosti méně intenzivní, než je potřeba obživy. Ovšem ani ve smyslu objektivní škody dle Engliše nelze předpokládat, že vydaněný obnos způsobí určitou konkrétní škodu, na př. na zdraví, nýbrž nutno předpokládat pouze všeobecně škodu o jisté intenzitě na celkovém ideálu člověka. Materiální obsah oběti zpravidla ani samému platiteli v době placení dávky nebude znám, nýbrž v rámci představovaných budoucích strastí bude dávka pro něho pouhou obětí o jisté intenzitě na celkovém subjektivním blahobytu. Tato oběť se předpokládá progresivně tím menší, čím větší je příjem, a to vzhledem ke klesající intenzivnosti potřeb. Tento předpoklad není specifickým pro finanční vědu, ježto i mimo ni se ho používá.

Jiným méně obvyklým předpokladem je, že všichni lidé stejnou obětí ciferu pociťují stejně. Ten se arci vztahuje nejen k mému pojmu předpokladu strastí, nýbrž, jak se v dalším ukáže, i k Englišově objektivní škodě, pokud si je představujeme jako aktuální. Máme-li na mysli pouze jich virtualitu, odpadá ovšem řečený předpoklad u nás obou. Jistě v této všeobecnosti není pravdivý. Ale o to také neběží, nýbrž pouze o jeho pravděpodobnost. A tu lze říci: Podobně jako statistika buduje na zákoně o tak zv. velikých číslech, i zde pravděpodobnost se ukáže velmi vysokou, ježto je zvyšována tím, že nucený svazek

nepředpokládá nikdy nesdělitelný stav strastí pocívaných v jeho okamžitých záchvěvech, nýbrž silně zobjektivisované strasti představované sub specie delší doby. Nebylo též nikdy tvrzeno, že předpoklad takové rovnosti strastí je jistý, nýbrž toliko, že je pravděpodobný. Otázka pravděpodobnosti nemá však co činiti s jeho správností či nesprávností, ježto uskutečnitelnost není zde podmínkou správnosti. Pravděpodobnost byla ukazována jen proto, aby se neuplatňovala námitka: a non posse ad non esse valet consequentia. Ukáží v příštím odstavci, že i Englišův předpoklad rovné škody je opřen o předpoklad strasti, a tedy, co zde bylo řečeno o pravděpodobnosti předpokladu rovné strasti, platí i pro předpoklad rovné objektivní škody.

Jako závěr k tomuto odstavci bych chtěl dodat toto: Platnost věty, že subjektivních pocitů nelze sdělovati, nemá a nemůže se rozšiřovati na všechny zásahy do cizí subjektivní sféry. To by nebylo ani úplně správné tam, kde běží o skutečně přítomně pocívané záchvěvy strasti, ba bylo by to přímo kruté. Neboť každá almužna by pozbyla rázu aktu milosrdenství a stala by se prováděním jakéhosi objektivního postulátu bezdůvodného (ježto nechceme a nemůžeme oblažovat). Soužití mezi lidmi by nebylo možno, kdyby každý předpoklad cizího pocitu byl předpokladem „všeho a ničeho“. Dokonce pak, už není správné popírat možnost předpokladu strasti tam, kde neběží o záchvěvy strasti přítomné, tedy pocívané, nýbrž o strasti představované. Nemožnost 100 % jistoty při předpokladu strasti není protidůvodem, neboť ani sdělitelnost smyslových představ nemá oné jistoty, ba ony jsou někdy nesdělitelné. Smyslového vjemu určité barvy nelze sdělit.

Rozložil jsem předpoklad strasti v jeho prvky, aby bylo lze sledovat, co vlastně na tomto předpokladu je pochybné, což mi ulehčí též úlohu odstavce příštího, totiž ukázat, jaký je rozdíl mezi předpokladem strasti a Englišovou „škodou“.

Zde běželo jen o to, ukázat, že předpoklad subjektivních strastí není arrogováním si znalosti něčeho, co je vůbec mimo hranice našeho poznání. Neboť předpoklad v mém smyslu nepočítá se záchvěvy citů, tak jak námi stále zmitají, nýbrž usuzuje z dat, které nemají o mnoho menší platnost objektivní, než naše smyslové poznání. (Úvaha sub specie longi temporis, po-

suzování retrospektivní, ignorování intenzit ve prospěch pořadí, předpoklad vůle k životu, s pomocí: statistik, zákona o velkých číslech a znalosti o tom, co strast působí.) Předpoklad toho, co smysly nemůžeme zachytiti, chce být mostem mezi světem subjektivním a objektivním: předpoklad toho, co strast působí, je však již pojmem cele objektivním, jak ukáží v příštím odstavci. Proto mohu též dvě předpokládané strasti vespolek srovnávat, aniž bych srovnával nesrovnatelné, zrovna jako mohu srovnávat dvě škody, neboť pojem objektivní škody a předpokládané strasti jsou tímž pojmem. Kdybych byl chtěl operovati s veličinami subjektivními, nebylo by zapotřebí vnášet do vědy předpokladů.

Předpoklad strasti není také hledáním pochodů psychologických, neboť právě to, že běží o předpoklad a nikoli snad o skutečně pocífované strasti, umožňuje nám abstrahovati od skutečných duševních procesů a operovati s thesijí pojímanou jako všeobecně platnou, z níž lze vyvozovati důsledky cestou čistě logické.

Ad d). Po rozboru, kterému jsem podrobil předpoklad strasti, nebude stanovení vztahu mezi tímto pojmem a pojmem Englišovy škody činit žádných potíží. Každému, kdo o věci hlouběji se zamyslí, musí býti jasno, že pojem strasti je sice pojem subjektivní, ale pojem předpokladu strasti je pojmem naprosto objektivním; ježto právě se neposuzuje skutečný, cítěný pocit, měnlivý, u každého odlišný atd., nýbrž určité zjevy jako vzbuzující pocity o velikosti dané a intenzitě u všech stejné, čili předpokládají se citové reakce u všech individuí analogicky stejné, jako tomu je u smyslových vjemů, kde platí předpoklad, že určitý zrakový vjem vzbudí ve všech pozorovatelích stejnou představu. Jako názorná představa ve smyslu řečeného předpokladu platí za objektivní, tak i citová reakce ve smyslu mého předpokladu strastí viděných sub specie longi temporis je pojmem naprosto objektivním.

Jako doklad toho, že jsem vždy pojem předpokladu strasti takto chápal, uvádím tato místa ze svých dřívějších článků:

Tak na př. hned v prvním článku, kde jsem mluvil o nové konstrukci fin. vědy (fin. věda v rámci nár. hosp. noetiky, Ročenka 1923, str. 159): „musí se alespoň snažit, chce-li je učiniti dle možnosti spokojenými, ušetřiti jim, o čem musí předpokládati, že subjektivně jim přinese strast,

tedy to, co můžeme **objektivně nazvat** „zlem“. Při tom arci nesmíme přihlížeti jen na strast přítomnou, již jim případně působíme (beru dítěti hračku, nedospělému cigaretu, nemocného operuji atd.), nýbrž musíme promítat i budoucí následky do přítomnosti, tedy přihlížet k jich celkovému dobru, čili negativně: „minimu zla“. Již zde výslovně kladu na roveň předpoklad strasti a objektivní zlo, tedy to, co Engliš pozměňuje na termín škody, jinými slovy: objektivní škoda v Englišově smyslu (zlo) je to, co nazývám předpokladem strasti, t. j. kladu „škodou“ Englišovu a předpoklad strasti na roveň. Celý rozdíl je v tom, že Engliš pozměnil můj termín „zla“ na termín „objektivní škody“.

Není mi tedy jasné, proč Engliš páku celé svojí polemiky nasadil proti mému předpokladu strasti, ač tento pasus z mého článku citoval a muselo mu býti jasno, že užívá pouze jiného terminu pro týž pojem, poněvadž o obsahu pojmu rozhoduje pouze to, co si pod ním myslíme a nikoli, jak jej nazveme. Položil-li jsem tedy předpoklad strasti na rovno objektivnímu zlu a on totéž zlo nazývá škodou, mohlo by se nejvýše jednat o vhodnost či nevhodnost terminologickou, nikoli o správnost či nesprávnost, ze které on čerpá důvod pro zamítání celé mojí konstrukce.

Jiný doklad z mých článků: („Zdatnost poplatná“. Ročenka 1925, str. 99):

„Bez těchto předpokladů (scl. strasti) by život vůbec nebyl možný, nebylo by možno na př. ošetřování nemocných, ale nebylo by možno zejména zdaňování samo, poněvadž by se mohlo státi, že dvě osoby stejných důchodů, za stejných jinak okolností pocitovaly by daň naprosto různé: (lakomec, štědrý) ... Tak musí zejména zákonodárce předpokládat, že stejné zatížení dvou osob stejných důchodů a stejných poměrů je též stejně pocitováno.“ Je zcela jasno, že předpoklad dvou stejných pocitů (reakcí) u různých individuí je hledisko objektivní, nikoli subjektivní ve smyslu „nesdělitelné a nesrovnatelné“.

Ve článku „Daně přímé a nepřímé, Ročenka, 1926, str. 151:

„Ježto subjektivních pocitů zjistiti ani sděliti nelze, musí nucené svazky spokojiti se presumováním těchto pocitů

podle objektivních znaků. Veřejné svazky tuto zdatnost presumují tím, že si určitá fakta zjišťují, na př. důchod, výnos atd. a podle toho zdatnost posuzují.“

Ve článku „Noetické základy vrch. pojmů hospodářské vědy“: „Konáme to, o čem předpokládáme, že povede k štěstí jiných. Při tom však budeme mít na mysli, nejen libost a nelibost okamžitou, nýbrž budeme do přítomnosti promítati i předpokládané strasti budoucí... na př. zabráníme mládeži v okamžitých požitcích, jež by jí škodila na zdraví, nebo stála v cestě jejímu vzdělání a pod.“ Zde hledisko objektivní je znovu zdůrazněno.

Konečně ve článku Englišem kritizovaném „Výnosové daně a progresivní metoda zdaňovací“ pravím totéž, mimo jiné aplikuji předpoklad strasti na pojem zdatnosti poplatné: „schopnost za předpokladu stejné subjektivní strasti přispěti nestejnou hřívnou ke snížení společenského zla“. Mohl jsem také říci: schopnost přispěti při stejné objektivní škodě nestejnou hřívnou ke snížení společenského zla; což vyplývá také z dalších slov v témž článku: „Arci uvědomil jsem si ihned, že pojem zdatnosti poplatné, jak jej já chápu, není vlastně zdatností subjektivní, přes to, že se předpokládají při něm subjektivní pocity, nýbrž, že se zdatnost posuzuje objektivně“. Zde ještě jednou opakuji *verbis expressis*, že předpoklad subjektivních pocitů není pojmem subjektivním, nýbrž objektivním.

Z těchto citátů plyne s dostatek, že předpoklad strasti či jak můžeme říci, předpoklad subjektivní škody je totéž, co Englišova objektivní škoda a že oba termíny jsou pojmovým výrazem objektivace subjektivní strasti.

Objektivnost pojmu předpokládané strasti vyplývá též z úvahy o tom, čím se liší „objektivní“ od „subjektivního“:

„Nesdělitelností“, pravíme. To je však od toho, že nejen vnější zjevy jsou odlišné (ty jsou i při smyslových vjemech), nýbrž, že náš vnitřní přijímač (naše povaha a vůle) je odlišná (kdežto smysly akceptujeme jako stejné). Proto na stejné motivy individuálně reagujeme odlišně a cítěná reakce je nesdělitelná. Přijmeme-li však reakci na stejné motivy u všech jako známou a stejně silnou (vůli hovící neb odporující), jinými slovy přijmeme-li stejnou vůli, pak je naše hledisko objektivistické. A to právě při řečeném předpokladu činíme.

Objektivní pojmání mého předpokladu strasti plyne dále právě z oněch momentů, jež Engliš činí oporou svých námitek, totiž:

aa) Mluvím prý o jednotném hledisku, ač ve skutečnosti je zde prý hledisko dvoje, t. j. objektivní a subjektivní. Kdyby zde skutečně bylo dvojí, pak nemohl bych je jistě vydávati za jediné. Nedorozumění je v tom, že Engliš mi vkládá do péra, že srovnávám subjektivní strasti s objektivními postuláty, kdežto já tak činím jen ohledně předpokladu subjektivní strasti, která už není pojmem subjektivním, nýbrž objektivním. Celá konstrukce je velmi jednoduchá: Srovnávám objektivní zlo, jež nucený svazek působí (veřejné dávky) se zlem, jež ušetřuje (ochrana života, majetku) a tak zjišťuji úhrn poplatného břemene (vrchní pojem: minimální zatížení poplatného celku), při čemž konstatuji, že se ve vybírání úhrnného břemene poplatného pokračuje až do vyrovnání obou jmenovaných zel. Toto břemeno pak repartuji dle zdatnosti poplatné, dle předpokladu stejné oběti, což je totéž, jako bych řekl, dle stejného zla objektivního, individuálního, nebo dle stejné škody. Hledisko je stále totéž a jediné.

bb) To Engliš sám podvědomě asi vycítuje, neboť vyslovuje podiv na str. 93: „Zajímavo je, že se Loevenstein nepokusil o domýšlení principu objektivního užitku, který přece přijal (v negativní formulaci, ale beze změny podstaty) pro celek též na poplatnou jednotku. Což nepůsobí poplatnost i objektivní škody celku i jednotce“ atd. . . . (patrně vedle „předpokládané strasti“). Při tom si Engliš však neuvědomuje, že stačí-li dosaditi za veličinu „a“ veličinu „b“ a docházíme-li pomocí tohoto dosazení k absolutně identickým výsledkům, že patrně „a“ se musí rovnati „b“, t. j. předpokládaná strast = objektivní škodě. K domnělé nelogičnosti mých úvah dochází Engliš pouze tím, že na př. na str. 91 praví: „Nuže, tohoto objektivně maximálního prospěchu pro celek se podle Loevensteina dosáhne, bude-li analogicky prospěch subjektivní všech poplatných jednotek maximální,“ a dodává: „Je to logicky možné?“ Tak arci, jak Engliš mně to vkládá do péra, nikoli. Engliš vynechává „předpokládaný“, čímž proměňuje ihned hledisko na subjektivní, a tudíž s objektivním nesrovnatelné. Jestliže místy vynechávám sám „předpokládaný“, pak jsem to učinil, abych se stále neopakoval. Každému čtenáři mých prací musí býti však úplně

jasno, což s dostatek vyplývá i z citátů výše uvedených, že s tímto předpokladem neustále pracuji. Nenamítal bych také ničeho proti tomu, kdyby Engliš k vůli stručnosti pojem „předpokladu“ vynechával při reprodukci mých myšlenek, kdyby toho vynechání nepoužíval k dokázání nelogičnosti mých závěrů, jež se stávají nelogickými teprve v důsledku onoho vynechání, které není mojí dilem.

cc) Užívám prý promiscue objektivního a subjektivního pojmu a přeskakují z jednoho do druhého. Není tomu tak. Srovnávám a substituují pouze dojmy, které jsou stejnorodé, anebo, které jsem stejnorodými učinil. Předpokládám-li u všech lidí jako reakci stejnou strast na stejný motiv, předpokládám je patrně stejnorodými a tím i srovnatelnými. Zase totéž, nedorozumění, které vzniká tím, že Engliš přehlídí, že subjektivní a předpokládaně subjektivní není totéž. Jako doklad toho, že mám na mysli předpoklad subjektivní strasti i tam, kde výjimečně mluvím prostě o subjektivní strasti, ač mám na mysli měřítko objektivní, uvádím tento pasus (F. v. v rámci nár. hospod. noetiky): „Pojem poplatné zdatnosti ve své podstatě znamená schopnost uspořítí společenskému celku zlo v různém rozsahu při stejné subjektivní strasti.“ I zde by mohl Engliš namítnouti mi nepřipustné srovnávání pocitů subjektivních s objektivním zlem. Na štěstí ihned v příští větě pokračují: „On (t. j. pojem zdatnosti poplatné) tedy připouští, aby objektivní břemeno daňové bylo repartováno nerovně, bude-li jen lze předpokládati, že subjektivně bude poeitováno jako stejné.“ Vloží-li Engliš do věty o poplatné zdatnosti místo slov „subjektivní strasti“ výraz „objektivní škodě“, bude ihned s větou souhlasiti.

Jestliže přes to nazývám svoje pojetí finanční vědy subjektivistickým, pak je to subjektivismus ve smyslu poněkud odlišném, než ten, jímž se vyrozumívá obsah citový. Než to nemůže býti vadou v očích Englišových, který sám mluví promiscue o nosnosti subjektivní a osobní, ač má na mysli pojem objektivní.

Pojetím subjektivistickým nazývám svoji konstrukci proto, jak vysvětlují na dotyčném místě, že pracuje s předpokladem subjektivních pocitů na straně poplatníků. To znamená, že vycházím od fyzického subjektu.

jenž je mi konečným účelem cizí péče. jehož předpokládané strasti jsou pro rozdělení poplatného břemene rozhodnými. (Odtud zejména můj postoj k výnosovým daním.) Předpokladem subjektivních strastí chei dále zdůrazniti, že veškeré postuláty národohospodářské i finančnické, ať jsou již subjektivní či objektivní, pramení v subjektivním cítění, t. j. dají se z něho odvoditi a musí míti za cíl fyzický subjekt a nikoli fikci, ať již se jmenuje „právníckou osobou“ či jakkoli jinak. Neposledním důvodem tohoto zdůraznění subjektivistického stanoviska bylo i to, že jsem změnil poněkud svůj názor právě oproti dřívějšímu, kde jsem zastával princip relat. minima zatížení pro poplatné jednotky, pod nimiž jsem vyrozumíval i právnícké osoby, kdežto později jsem došel ku přesvědčení, že řečené minimální zatížení se může vztahovati jen k subjektům fyzickým.

Nejzajímavější však je, co bude následovati: totiž, že celý důkaz, který jsem vedl o tom, že předpoklad strasti je nejen nutný jako podmínka, připustíme-li postulát oblažení, nýbrž, že je také možný, t. j. proveditelný, nevedl jsem jen pro domo mea, tedy v zájmu svém vlastním, nýbrž v zájmu Engliša samotného. Neboť jeho pojem škody je nemenším předpokladem strasti než můj. To je ostatně pojmově, tedy a priori, pochopitelné, je-li mé tvrzení správné, že pojem škody i pojem předpokládané strasti nejsou než pojmem jediným. Vedl-li jsem však až dosud důkaz o objektivnosti svého postulátu a jeho identičnosti s postulátem „objektivní škody“ Englišovy z obsahu svého pojmu, povedu též ještě důkaz opačný z obsahu pojmu Englišova, tak totiž, že rozložím pojem Englišův, abych ukázal, že jeho znaky se kryjí s mými.

Englišova these, totiž, že vydanění působí určitou objektivní škodu, implikuje tvrzení, že subjekt by byl použil vydaněné částky ke krytí určité potřeby (jejíž nekrytí je objektivní „škodou“) čili že tuto potřebu objektivní pocituje subjektivně jako potřebu, čili že její krytí bylo by bývalo v rámci „uskutečňování jeho minima strasti“ (jinak by ji přece nekryl), čili, že mu její odkrytí po vydanění působí strast a to strast, která je dána potřebou při dané zásobě peněz před vydaněním ještě krytou, a to nejméně důležitou (jež vydaněním přijde o svoje krytí), t. j. on předpokládá nejen strast

jako já, nýbrž i její pořadí subjektivní. To sice může se daleko rozcházeti se skutečností (alkoholik peníze předpokládané jako existenční minimum pro něho a jeho rodinu propije), ale to není argumentem proti Englišovi. Fakt, že Engliš také předpokládá subjektivní strast, postačí.

Engliš mi zcela určitě namítne: „To je sice pravda; není však úkolem vědy starati se o uskutečnění postulátu; běží jen o to, aby se vysvětlilo postulátem „ideálu člověka“ („minima zla“) chtění nuceného svazku. Ten pak chce vypěstovati ideál člověka, nechce zla, nechce škody, o další neběží. Jinými slovy: Neběží o to, aby postulát se stal aktuálním; stačí, je-li virtuálním, je-li pouze vyvozen z homogenních, t. j. v tomto případě z objektivních pojmů. (Na př. nezáleží na tom, použil-li by subjekt peněz vydaněných k svému vzdělání, objektivní škodu utrpěl již tím, že by jich byl mohl použítí, ale vydaněním mu byla tato možnost vzata.)

Velmi dobře. Pak odpovídám: „Je-li uskutečnění postulátu (jeho aktuálnost) vedlejší, pak se s Englišem nelišíme tím, co předpokládáme, ježto předpokládá on i já strast pouze pro případ, že běží o uskutečnění postulátu, nýbrž pouze tím, co chceme, přesněji řečeno: tím, co dle našeho mínění je postulátem finanční vědy pro repartici poplatného břemene. Podle Engliše tím je „minimální objektivní škoda“, podle mne „minimální subjektivní škoda“.

Engliš řekne: „Postulát minimální škody subjektivní je jen obměnou postulátu maximální bezestrastnosti, jehož logickým a nutným důsledkem je předpoklad strasti, jak jsi shora sám tvrdil. Já tedy již zůstávám na půdě objektivní škody a ty znovu musíš předpokládat.“

To však je omyl. Naše postuláty konec konců oba předpokládají ještě dále strast buď explicitě (můj) nebo implicitě (Englišův). Neboť, ptám-li se, jakou škodu tu utrpěl, odpoví na př. Engliš: „Škodu na zdraví, tedy na objektivním postulátu.“ Ptám-li se dále, proč je zdraví postulátem, odpoví Engliš: „poněvadž je zdraví derivátem postulátu ideál člověka“. A tu jsem tam, kde jsem chtěl být: ptám-li se dále, proč jsou chtěny vlastnosti, které Engliš vkládá do ideálu člověka, nebude moci odpověděti jinak, než: „Poněvadž to jsou vlastnosti maxima předpokládané bezestrastnosti.“ Jinak

„ideál člověka“ ani nedovedu vůbec definovati. Englišův objektivní postulát jako derivát vrchního postulátu vyžaduje tedy vždy předpokladu (1. předpoklad), ježto je chtěno oblažení a tudíž předpoklad, byť implicity, je nutný. Jeho virtuální škoda nevyžaduje předpokladu, ježto je chtěno pouze objektivní postulát. Jakmile se měla státi škoda škodou aktuální, vyžaduje i ta předpokladu (2. předpoklad). Ne jinak je tomu u mého postulátu: Chtěno je oblažení a důsledkem toho i minimální subjektivní škoda (strast). Zjištění druhu potřeby (objektivní postulát) týká se první předpoklad, zjištění konkrétní potřeby (aktuální škody) předpoklad druhý. Englišův postulát skrývá tedy implicity dva předpoklady, jeden pro postulát sám, druhý pro jeho aktualitu, jeden svědčící potřebě samotné a jejím pořadí abstraktnímu, druhý její intenzitě v konkrétním případě. Na př. zdraví v rámci objektivního postulátu ideálu člověka je derivátem postulátu maximální bezestrastnosti; a ten zase rubem postulátu předpokládané maximální bezestrastnosti (první předpoklad); konkrétní škoda objektivní na zdraví při vydanění je výsledkem předpokladu druhého, že by potřeba zdraví subjektivně měla tu pořadí i intenzitu, že by vydaněných peněz bylo bývalo pro ně použito. Já odbývám oba tyto předpoklady předpokladem *expressis verbis*, který inkluduje, jak potřebu a její pořadí, tak i intenzitu konkrétní. Engliš při tom zapomněl, že přestává sice nutnost předpokladu jakmile se postaví na př. postulát zdraví, že však je nutný předpoklad, aby se postulát ten vůbec postavil (nepřímou arci, poněvadž přímo možno jej ještě odvoditi z postulátu „ideálu člověka“*). Engliš se domnívá, že může zůstatí při cizí péči v rovině objektivních pojmů, aniž by se k subjektu mohl a musil dostatí nějakým předpokladem. Proto nechává ve

*) Veškeré právě uvedené vývody počítají s tím, že Englišovu škodu objektivní možno pro případ dávky konkretisovati, t. j. říci, že poplatník dávkou utrpěl určitou škodu, na př. na zdraví. Každý však uzná, že prakticky nelze tak uvažovati, nýbrž nutno, jak již dříve ukázáno, předpokládati všeobecně škodu o jisté intenzitě na celkovém ideálu člověka. Tím se arci důkaz o totožnosti našich obou pojmů ještě zjednoduší: Dávka dle Engliše chce způsobiti škodu o jisté intenzitě na ideálu člověka, podle mně na bezestrastnosti. Stačí tedy ukázati, že ideál člověka a předpoklad bezestrastnosti jsou týmiž pojmy. To není za těžko a stalo se již.

svých pojmech předpoklady, které v pojmu jsou obsaženy, držmat jako latentní. Prostě si jich neuvědomuje. Kdyby byl plně vyčerpал obsah svého pojmu „škody“ a „ideálu člověka“, byl by došel k tomu, že můj pojem říká explicitě, co jeho implicitě obsahuje též, a tedy, že moje konstrukce je správná a že ji z toho důvodu nemůže odmítnouti (protože dle jeho slov: „z minimálního subjektivního zatížení nic neplyne pro minimální objektivní škodu“ a „poněvadž nelze měřití neměřitelným“), ježto by si byl uvědomil, že neběží o nový pojem, nýbrž o nové slovo a ježto výtky, které mně činí, by proti sobě musel taktéž uplatniti. Celý rozdíl pojmový se sraštil na terminologický.

Ad e) Proč nebyl zvolen přímo termín škody nebo zla, když přece bylo ukázáno, že oba termíny jsou různými slovními výrazy pro týž pojem?

Odpověď je jednoduchá: Jsou dvě metody v uchovávání poznatků. Někteří mají za to, že je nejvhodnější pamatovat si přímo matematickou formuli, byla-li již jednou vyvozena, než postup, jímž se to stalo, ježto je jeho nejkratším výrazem. Měl jsem vždy mínění opačné. I když se připustí, že cesta druhá je delší, má přece povahu trvalejší, ježto je spolehnutím na soudnost, kdežto cesta ona je spoléháním na pouhou paměť. Proto stavím raději zlo vedle zla, než užitek proti škodě, strast vedle strasti, než strast proti slasti, abych sobě i ostatním uvědomoval cestu, jímž jsem ke srovnatelnosti oněch pojmů došel. V našem případě jsem chtěl zdůrazniti, že škodu, jakož i ostatní pojmy objektivní považuji za deriváty, fysický subjekt s jeho subjektivními city za pramen uvedených pojmů a jeho samého za cíl veškerých finančněvědních úvah. Podával jsem tak místo hotového matematického vzorce jeho vyvození. Myslím, že to není pro vědu na škodu, ježto se velmi rádo na původ pojmů zapomíná.

To myslím je také hlavním důvodem mého nedorozumění s Englišem, který si postavil neproniknutelnou a neprodyšnou stěnu mezi subjektivním a objektivním, již nechce propouštěti ani pravděpodobný úsudek a předpoklad. To však se samo dementuje tím, že objektivní pojmy, jimiž předpoklady nahradil v posledním článku, jsou od těchto předpokladů — jež považuji za most mezi subjektivním a objektivním — odvislé svojí samotnou existencí. Považuji most, jímž

tuto domnělou propast překleňuji proto za důležitý, ježto jakýkoli pospolitý život bez něho by byl nemožným.

Za druhý důvod nedorozumění považuji domněnku Englišovu, že subjektivní strast a její předpoklad je totéž, totiž pojem subjektivní, kdežto jsem ukázel, že ono je pozorováním s hlediska subjektu, toto s hlediska objektivního, tedy objektivním pozorováním s hlediska nuceného svazku.

Důvody, které mne vedly k tomu, že jsem svůj pojem neoznačil všude zlem (na jednom místě výše citovaném jsem tak učinil) nebo škodou, jsem uvedl. Jestliže však si někdo je vědom původu toho pojmu jako předpokládané strasti (kterážto strast je prius), není důvodu, proč by neměl místo termínu mnou zvoleného užívati pojmu škody nebo zla. Kdyby byl Engliš řekl, že termín škody považuje za vhodnější, neměl bych námitek: Tím se na správnosti mojí konstrukce a teorie ničeho nezmění.

b) Minimální (zlo) „škoda“ — parita (zla) „škody“*).

Engliš nemohlo zůstatí tajno, že by se na moji strukturu finanční vědy a zejména na mém postoji k daním výnosovým (k vůli kterým celá polemika vznikla) ničeho nepozměnilo, i kdybych nechal platiti jeho námítky proti své domnělé konstrukci subjektivistické a akceptoval, že zatížení se ve smyslu vrchního postulátu nemá se díti dle předpokládané rovné minimální škody subjektivní, nýbrž dle rovné minimální škody objektivní. Ukázalo se ostatně, že toto zdánlivě „různé“ je totéž. Proto napsal do listopadového čísla Nár. Obzoru z r. 1928 (č. 10) nový článek pod titulem „O tak zvaných daňových zásadách“. Tam sice již akcepuje moje základní pojmy a také moji konstrukci co do zatížení celku (tím

*) Můj termín pro negativní posun na linii postulátu, pěstovaného nucenými svazky, je „zlo“. Engliš termín pozměnil na „škodu“; ježto nechci používatí dvou různých termínů pro stejné pojmy ve stati, kde s ním polemisuji, používám zde také termínu „škody“, abych čtenáře neuvědl v omyl pro otázku terminologickou. Z téhož důvodu používám termínu „ideál člověka“ nebo „celku“, místo svého „minima zla“ pro vrchní postulát nuceného svazku.

že je již vyjadřuje relativně a ne ve smyslu absolutního maxima), ale stále se ještě nesmiřil s mým repartičním klíčem. Uvědomil si však asi, že nestačí z důvodů, jež jsem právě uvedl, vyvrátit moji konstrukci pouhým poukazem na domnělou disparátnost mezi mým subjektivním a objektivním hlediskem, a proto reaguje na moji konstrukci novými vývody. Nikde mne však výslovně nejmenuje. Jedině v jedné poznámce pod čárou*), z níž plyne, že by můj postulát pro repartici poplatného břemene nebyl prý správný, ani kdybych jej formuloval objektivně. Hledí tedy ulomiti hrot mým očekávaným argumentům předem, tvrdě, že parita zatížení v jednotlivém případě nevede (ani při objektivním pojetí zatížení) k minimu celkového zatížení.

Odůvodnění této nové námitky zní takto (str. 732): „Zásada, že celková objektivní škoda z daňového břemene má být minimální, není shodnou s požadavkem, aby tato škoda byla u všech jednotlivých poplatníků minimální. nýbrž se zásadou, že každá jednotka daňová má být postupně uložena tam, kde působí objektivní minimální škodu. Neboť konec konců požadavek, aby objektivní škoda ze zdanění byla u všech poplatníků minimální, jest jen obměnou požadavku, aby u všech byla stejná.“ (To je totiž moje these.) K doložení tohoto tvrzení používá Engliš tohoto schematu a vysvětlení str. 730 a 731:

„Máme pět osob: A, B, C, D, E, z nichž má první důchod 100, druhá 200, třetí 300, čtvrtá 400, pátá 500. Předpokládejme jen pět skupin potřeb, a to skupinu a, b, c, d, e, z nichž každá je uhraditelná za 100, a které docházejí k postupnému úkoji při stoupajícím důchodu. Předpokládejme dále, že každá následující je i objektivně méně užitečná (méně důležitá pro život, zdraví a kulturu) nežli předechozí. Vyjádřeme tento poměr užiteků čísly 22, 10, 6, 2, 1, a tažme se, jak třeba uložití rostoucí veřejná břemena.

*) O t. zv. daňových zásadách; Englišův nový článek, vyšlý v Nár. Obzoru v listopadu 1928 (č. 10), str. 734: J. Loevenstein se pokusil o konstrukci únosnosti podle minimálního či rovného subjektivního zatížení, což znamená měřiti neměřitelným. Mimo to bylo právě vyloženo, že parita zatížení v jednotlivém případě nevede (ani při objektivním pojetí zatížení) k minimu celkového zatížení. Vědecká ročenka právnické fakulty Masarykovy university v Brně. II. roč. 1923, článek „Finanční věda v rámci národohospodářské noetiky“.

Osoba	Důchod v peněžních jednotkách	Skupiny potřeb, jež dojdou uspokojení	Poměr objektivní důležitosti těchto skupin potřeb
A	100	<i>a</i>	22
B	200	<i>a, b</i>	22, 10
C	300	<i>a, b, c</i>	22, 10, 6
D	400	<i>a, b, c, d</i>	22, 10, 6, 2
E	500	<i>a, b, c, d, e</i>	22, 10, 6, 2, 1

Jak bychom rozvrhli daně v úhrnné výši 150 peněžních jednotek společenství těchto pěti osob? Podle zásady, aby v jednotlivém případě i v celku způsobila nejmenší škodu. Kdybychom provedli zdanění podle zásady proporcionality, vzali bychom každému 10%. Jak by dopadl po zdanění úkoj a škoda?

Osoba	Důchod po zdanění	Uhrazené skupiny potřebné	Objektivní újma oproti stavu před zdaněním
A	90	9/10 <i>a</i>	(<i>a</i> — 9/10 <i>a</i>) 2·2
B	180	<i>a, 8/10 b</i>	(<i>b</i> — 8/10 <i>b</i>) 2
C	270	<i>a, b, 7/10 c</i>	(<i>c</i> — 7/10 <i>c</i>) 1·8
D	360	<i>a, b, c, 6/10 d</i>	(<i>d</i> — 6/10 <i>d</i>) 0·8
E	450	<i>a, b, c, d, 5/10 e</i>	(<i>e</i> — 5/10 <i>e</i>) 0·5
úhrn			7·3

Jak se provede uložení podle zásady o nejmenší objektivní škodě? Prvních 100 jednotek daně bychom uložili osobě E, u níž by klesl důchod na 400 a odpadl úkoj *e* se škodou 1. Žádným jiným uložením nelze dosáhnouti v jednotlivém případě i celku menší škody. Dalších 50 jednotek uložíme osobě E a D stejným dílem, protože po zdanění osoby E 100 jednotkami jsou na tom stejně. Uložíme tedy každé 25 jednotek daně. Tím u obou úkoj skupiny potřeb *e* klesne o čtvrtinu se škodou v obou případech po 0·5, úhrnem 1. Tímto uložením způsobíme úhrnem škodu 2, oproti škodě 7·3 při důsledné proporcionalitě.“

Musím se přiznat, že mne tato konstrukce Englišova téměř svedla se správné cesty. Neboť její průkaznost zdá se býti dána matematicky, a matematická forma je lákavá, obsah konstrukce svůdný. A nedalo malou spekulaci najíti, v čem je omyl. Zarazilo mne arci ihned, že odporuje většině t. zv. daňových zásad, se kterými sice nesouhlasím, jak je z mých prací patrné, co do provenience (ježto neodvozují svoje postuláty z principů mimo-

hospodářských, nýbrž finančněvědních), ale souhlasím co do obsahu. Odporuje totiž oběma zásadám tak zv. etickým, totiž zásadě všeobecnosti, ježto neukládá kontribuční břemeno všem, nýbrž jen tam, kde škoda bude nejmenší, a zásadě rovnoměrnosti, ježto se žádá absolutní nejmenší škoda, nikoli jich parita u všech poplatníků. Odporuje však i zásadě t. zv. národohospodářské, neboť podlamuje svůj pramen, t. j. výdělečnost a výrobnost. Zdálo se mi pak vrcholně paradoxní, že by se měl postulát národohospodářský „minima škody“ nalézati v diametrálním rozporu s národohospodářskou zásadou daně. V podstatě to byla právě tato okolnost, která mne vedla k přesvědčení, že zde něco nesouhlasí, a to vedlo k objevení omylu.

Engliš má tedy jen zdánlivě pravdu, ve skutečnosti se mýlí. Nelze totiž mluvit o škodě a tudíž ani o minimální škodě absolutně bez jakéhokoli vztahu k nějakému pojmu jinému, neboť škoda je pojmem a kvalitou vztahovou. Pojmem, k němuž má škoda vztah, je nadřizený postulát, vzhledem k němuž je škoda negativním posunem na účelové linii, čili jinými slovy, škoda je oddálením od postulátu, jako užitek přiblížením k němu a negativní pól škody na ideálu člověka je opakem ideálu (škodou na zdraví je nemoc, summum škody na zdraví je vlastně smrt). V našem případě je oním postulátem objektivistický vrehní pojem nuceného svazku, t. j. postulát ideálního celku, od něhož přijímá pojmovou náplň i pojem škody. To značí: chceme-li škodě dáti jiný obsah než čistě formální, musíme jej odvoditi z obsahu pojmu „ideálního celku“, a musíme tudíž i jemu dáti materielnější náplň. To je ostatně přirozené, neboť nucený svazek, uskutečňuje-li ideál, konkretisuje jej alespoň v určitém směru.

To činí i Engliš, byť ne verbis expressis, tedy přece implicite, ač snad neuvědoměle; neboť z jeho výkladu pojmu minimální škody v uvedeném schematě vyplývá i pevná představa korespondujícího postulátu. Postupné ukládání jednotky břemene daňového v Englišově smyslu minimální škody (absolutní) směřuje k tomu, aby distribuce všech statků se děla dle maximálního užítku, t. j. dle potřeby. A tu navazuji na hořejší diagram Englišův: Kdyby měl rozdělit 200 peněžních jednotek, jak by musil důsledně postupovat? Prvních 100 by musil dáti osobě A, ježto zde by způsobil největší užitek (10); druhých 100 by musel rozdělit stejným dílem mezi „A“ a „B“.

ježto by způsobil oběma užitek, každé o něco větší než 3 atd. Ve schematu Englišově neběží sice o distribuci statků, nýbrž o distribuci škod, ale jenom tehdy, jsem-li také ochoten dávat i při distribuci statků všem dle potřeby, pochopím, že tehdy, když beru, činím to tak, aby důchody spěly k nivelisaci. Englišovo ukládání břemene daňového směřuje tedy k tomu, aby z pravoúhlého trojúhelníku nerovně uspokojených potřeb se udělal plný čtverec rovně krytých potřeb u všech subjektů, což by se dalo znázornit též graficky.

Tím způsobem vyrovnávané škody i prospěchy směřují k masce úplně homogenní stejně krytých potřeb, k materiální rovnosti, v Englišově případě alespoň k rovnosti důchodů, čili k ideálu komunistickému. Ideál celku nucených svazků je dle tohoto pojetí Englišova, ač toho on výslovně neříká, ideálem komunistickým.

(Mimoходом řečeno, vloudila se Englišovi do výkladu jeho diagramu chyba, o které bych se nezmiňoval, kdyby nemohla vésti k falešným a Englišem jistě nechtěným důsledkům. Totiž ve smyslu diagramu výše reprodukováného představuje si Engliš, jak na témž místě bylo také citováno, že, měla-li by se rozvrhnout daň v úhrnné výši 150 peněžních jednotek při daném společenství 5 osob a při dané výši jich důchodů a krytých potřeb, prvních 100 jednotek by uložil osobě E, u níž by klesl důchod na 400 a odpadl úkoj se škodou 1. Dalších 50 jednotek by uložil osobě E a D stejným dílem, ježto jsou prý na tom stejně. Uložil by prý každé 25 jednotek daně. Tím prý u obou úkoj skupiny potřeb „d“ by klesl o čtvrtinu se škodou v obou případech po 0,5, úhrnem 1. Za předpokladů Englišem přijatých by uložení takové naprosto nebylo nutné. Neboť jedinou podmínkou je, aby škoda byla nejmenší, rovnoměrné uložení není podmínkou a také není prováděno. Měl bych tedy stejně oprávněně možnost uložiti celých 50 jednotek osobě E, s celou škodou 1. Škoda by dle Englišových předpokladů byla identická, jako kdybych břemeno daňové rozdělil mezi E a D. Že jsou obě jmenované osoby po zdanění osoby E 100 jednotkami na tom stejně, není žádný argument, ježto v podmínce Englišově čteme jen o minimalnosti škody celkové, nikoli o repartici její na stejně zdatné. Taková metoda zdaňovací by vedla k absurdní nerovnoměrnosti. Ve skutku se však věc tak nemá. Engliš zapomněl říci, že, roz-

vrhne-li břemeno daňové na E a D rovným dílem, jich úhrn škody bude menší než 1, ježto, přijmeme-li, že škoda má klesající tendenci, jestliže důchody stoupají [kterýžto předpoklad platí přece veskrze], bude čtvrtina vydané kvoty důchodu odpovídati méně než čtvrtině kryté potřeby, a tudíž i škoda z nekryté části potřeby bude nižší než Englišem předpokládaná 0·5 jednotky. Nekrytá část bude totiž přesunuta na nejméně důležitou intenzitu. Ve skutečnosti tedy správně Engliš dělil daň na osoby E a D, jen nesprávně jich škodu odhadoval.)

Mohl by býti již zde spor o tom, zda je skutečně v r e c h n í m postulátem h o s p o d á ř s k ý m nucených svazků, aby uskutečňovaly komunistický ideál. Ale předpokládejmež zatím, že tomu tak je.

Víme všichni, že ortodoxní ideál komunistický je v praxi neuskutečnitelný a víme také, proč tomu tak je. Rozváděl jsem to šíře ve svém článku „Noetické základy vrchních pojmů hospodářské vědy“ (Jubilejní vědecký sborník vys. školy technické), kdež jsem zejména dovozoval, že nadprůměrný výkon lze z lidí vylákati odměnou, nikoli však vynutiti trestem, jímž lze postihnouti jen výkon hodně podprůměrný. Proto též, jak na témž místě tam pravím, možno aplikaci myšlenek z dílny komunistické uskutečniti jen pro obor nejdůležitějších prospěchů, jež členům společnosti se mohou a mají dostati, a to jen tam, kde neběží o tvoření nových statků, nýbrž o jejich rozdělení (ježto jen zde netřeba motivu ziskosti, ježž komunismus potlačuje).

Proto též Engliš intuitivně vycífoval, že tato materiální náplň „ideálu celku“ nestačí, resp. lépe řečeno, že postulát takového ideálu by vedl k docílení homogenní massy společnosti, ale homogenní v bídě, nikoli v blahobytu. Proto vedle tohoto ideálu, ve kterém vidí Engliš zřetel na život, kulturu a blahobyt poplatnictva (str. 740), klade ideál druhý jemu po bok, totiž „zřetel na výrobnost celku“, tedy patrně ideál maximální výrobnosti (ideál produktivnosti), které jsou dle Engliše sobě „úplně koordinovány“ (str. 740 cit. článku). V dalším budu míti ještě příležitost ukázati, že je to omyl, že si tyto postuláty nejsou koordinovány, nýbrž subordinovány. Zde stačí poukázati na to, že dva postuláty koordinované lze hodnotit jen s hlediska postulátu vyššího. Že pak je Engliš hodnotiti chce, vyplývá z toho, že se mají navzájem korigovat, doplňovat a zkrátka působit na sebe,

jako dvě různosměrné síly, jež ústí do výslednice sil. Komunistický ideál by podle toho se mohl provádět jen až po mez, kde produktivita se tomu staví v cestu.

Jaký však vyšší postulát může býti než zřetel „na život, kulturu a blahobyt poplatnictva“, t. j. ideál celku? Tentýž postulát má tedy býti zároveň subsumovatelný pod jiný, jímž má býti hodnocen a zároveň oním jiným vyšším, jenž hodnotné hledisko skýtá. V tom je rozpor: Buď „zřetel na blahobyt, život atd.“ je vrchním postulátem, pak není koordinovaný jinému a není subsumovatelný pod jiný, anebo není vrchním postulátem, pak však nemůže běžeti o „zřetel na blahobyt, život atd.“ ve smyslu ideálu celku, nýbrž jen o určitou výseč onoho blahobytu. Uvidíme, že toto je pravda a ne ono. Engliš mluví o zřeteli k životu, blahobytu a kultuře, tedy o ideálu celku, ale běží jen o postulát dokonalé distribuce důchodové. Ukazuje se, že celková nejmenší škoda Englišova, jak o ní mluví ve smyslu své „relativní oběti daňové“, není nejmenší škodou na ideálu celku per saldo (nazvu ji škodou generální), tedy nejmenším negativním posunem směrem od vrchního postulátu, nýbrž nejmenší škodou na parcielním postulátu, ideálu distribuce důchodové, a tedy na vrchním ideálu v jednom směru pouze, nejmenší škodou speciální, a také tudíž, že jeho „zřetel na život, kulturu a blahobyt“ není pravým ideálem celku, nýbrž postulátem dokonalé distribuce statků (která konečně je určována důchody) a která stojí v protikladu ku postulátu maximální produktivity, kterýžto protiklad u skutečného „nejvyššího“ postulátu není možný, ježto právě „nejvyšší“ postulát je již výslednicí všech těchto složek. Neboť blahobyt ideální předpokládá nejen dokonalou distribuci, nýbrž i maximální materiální substrát, jenž má býti předmětem distribuce, totiž produkci. Tuto výtku jen parcielního zachycení pojmu blahobytu lze činiti orthodoxnímu komunistickému ideálu vůbec.

Uvažujeme-li pak, jaký postulát to je, jenž je ideálem distribuce důchodové, vidíme, že je to ideál konsumní možnosti, ideál, který, pokud rozděluje statky, činí tak dle potřeby (dle maxima užítku), vydaňuje-li důchody, činí tak dle minima škody. Tím se vysvětluje jednak, proč Englišovi tak dokonale představoval symetrický pendant ke zřeteli na produktivitu

(ideál konsumu tu stál proti ideálu produkce), dále, proč oba postuláty se mu jevíly koordinovanými. Konečně jako vedlejší zeň si odnášíme z této úvahy, že ideál komunistický je vlastně ideálem konsumu, ze kteréhož důvodu také produkci se za něho, dokud byl orthodoxní, vždy špatně vedlo. Je to tedy do jisté míry vědecké vyvrácení komunismu.

Naproti tomu ideálem celku, jak mně tane na mysli po stránce blahobytu, je **postulát ideálního konsumu (dokonalé distribuce) v rámci ideálu (maximální) produkce**. Pojem ten implikuje, že ideál distribuce se uskutečňuje jen v rámci jiného postulátu, tedy nikoli stoprocentně. Blahobyt se tu nestanoví bez ohledu na maximální produktivitu, jak toho žádá ideál komunistický, který reformuje platný řád po stránce distributivní, aniž by se náležitě staral o distributivní podklad. Ideál blahobytu v mém smyslu (ve smyslu individualistického právního řádu) nebude tedy vyžadovati parifikace důchodů a materiální rovnosti vykoupené disparitou škod (ve smyslu Englišově), nýbrž parifikaci škod (v mém smyslu) a současně maximální produkci, která při parifikaci škod je také docilitelná.

Důkaz o tom, že se postulát ideálu distribuce v rámci maximální produkce kryje s postulátem parifikace škod, plyne z této úvahy: Největší brzdou výdělečnosti a výrobnosti je právě postulát ukládání škody (poplatným břemenem) jen některým, a to právě těm, kteří nejvíce vydělávají a vyrábějí. Tím pak se vlastně trestá maximální výdělečnost a výrobnost, případně i příčinlivost, ve prospěch méně schopných neb příčinlivých, jež jsou z uložení škod vyňati. Opouštění výdělku a výroby představuje vyhnutí se zmíněnému trestu. Proto musí býti postulátem: zatížití nejen některé, nýbrž všechny, ježto zatížití „jiné některé“, totiž ty, kteří nevydělávají a nevyrábějí nejvíce, by zase odporovalo postulátu nejmenší úhrnné škody. Zatížení všech, ale nerovnou škodou, kde by zdatnější byli více postiženi, mělo by na výrobnost stejné účinky, byť ve zmírněném měřítku, jako když byli výlučně postiženi. Má-li se tedy rozdělit břemeno daňové tak, aby celková škoda byla minimální (nejmenší), aniž by byli stíženi vyšší škodou zdatnější (tedy aniž by byla podlamována produktivita), pak je možné jen rozdělení škody na všechny a to paritně.

Parita škod byla tu dovozena negativně, t. j. vylučováním ostatních řešení jako nepřipustných. Je však možno i pozitivně dovoditi paritu škody daňové z hospodářských principů a tedy v posledním článku z postulátu blahobytu. Princíp maximální produktivity žádá totiž: Nikdo nesmí býti trestán za to, že vydělává a produkuje maximálně. Termínu „trestán“ dlužno rozuměti nikoli ve smyslu nějaké trestní sankce, nýbrž ve smyslu „poškozenu býti u srovnání s druhými“. Možno totéž říci i takto: Nedovoluje-li právní řád produktivitu nařizovat, je nutno ve smyslu postulátu maximální produktivity alespoň odstranit všechny překážky a brzdění jejímu rozvoji a odporuje postulátu její výsledky stíhat vyšší daňovou škodou.

Uložení stejné škody (zla) v šem nepodlamuje ani výrobnost, ani výdělečnost (ježto stihá i neschopné a nepříčinnivé, a při tom příčinnivým a schopným se nepřitěžuje), avšak rozděljuje škodu tak, aby na každého, na všechny a tudíž na celek dopadla minimálně. Tedy i zde se uskutečňuje minimální škoda arci v rámci nepodlomené produktivity. Minimální škoda celku se nevyjadřuje pak škodou jednotlivců, nýbrž rovnou škodou všech. Požadavek takové škody je uložen v mém finančním postulátu relativního minima zatížení poplatné jednotky, jež žádá právě paritu škod a tím přihlíží jak k ideálu konsumu, tak produktivity. Ukázalo se, že s hlediska mého ideálu blahobytu nebyla škoda ve smyslu Englišově (budu ji zvatí absolutní) nejmenší, ježto současně působilo její uložení na skutečném ideálu celku větší škodu podlomením produktivity, nýbrž nejmenší možnou je paritní škoda relativní (daná vztahem k udržení maximální produktivity), tak jak jsem jí vždy učil. Postulátem je tedy minimální zatížení a zlo relativní, nikoli absolutní.

Zde mimochodem řečeno je nové potvrzení nejen správnosti, nýbrž i možnosti a proveditelnosti mojí snahy nepřipouštěti cizích principů do finanční vědy, na př. principu ethického jako jí nestejnorodého, k dovození jejich vědeckých cílů. Praxe může používatí nejrůznorodějších zásad k odůvodňování svých zásahů a opatření. Věda pro zdůvodnění svých postulátů nikdy, a to právě z důvodu nutnosti homogeneity svých pojmů, jak tomu učil Kant i Schopenhauer.

Proto jsem pocítil znepokojení, když Engliš dokazoval z vrchního principu národohospodářského, nutnost zatížení poplatné jednotky dle postulátu úhrnné minimální škody, která směřovala k disparitě škod u jednotlivců, tedy k nerovnoměrnosti a tedy ku postulátu, odporujícímu ethickým principům spravedlnosti. Značilo by to, že národohospodářská věda ve svém objektivistickém postulátu nucených svazků nechce uskutečňovati principu spravedlnosti. To by o sobě nevadilo, neboť, jak jsem často zdůrazňoval, národohospodářská věda není morální filosofií. Vadilo by to ale potud, že by nemohla ze svých vlastních principů vyvoditi všech svých vědních cílů, nýbrž musila by si vypůjčovati podporu z domén jí zásadně cizích, aby si mohla určití skutečnou míru zdanění.

Také Engliš ku paralysování disparity škod volá ku pomoci princip vědě hospodářské heterogenní, tedy cizí, totiž politický (o t. zv. d. zás., str. 742): „Mají-li veřejné hospodářství, vybudované na solidaritě, spravovati egoisté, není možné, aby jedni poroučeli a druzí platili. Finanční odpovědnost musí býti rubem politické moci, nemá-li kolektivismus veřejných svazků v ruce demokracie vésti k rozkladu individualistického pořádku. Jako rub rovné moci staví se pak zásada o rovné daňové škodě, nevyjádřené stejným penízem nebo stejným procentem, nýbrž stejnou újmou na životě, zdraví a kultuře. Zásada parity objektivní škody vedla též, jak jsme viděli, ku progresi, protože třeba vzíti bohatému poměrně více nežli méně majetnému, aby objektivní škoda byla ekvivalentní, vede však ke zmírnění progresu, ponechává vyššímu důchodu po zdanění více nežli nižšímu po zdanění, mírní rozdíly důchodů, ale neni velisuje, nezná existenčního minima naprosto daně prostého, zná jen progresi a degeneraci.“

Volání tohoto politického principu není argumentem pro paritu škod, neboť byla tu před zavedením všeobecného práva hlasovacího, jež zavolalo méně majetné ku politické moci a zůstala by tu ve vědních cílech i tehdy, kdyby méně majetní moci pozbyli. Je právě důležité si uvědomit, že princip stejné škody je obsažen ve vědních cílech finanční vědy, vědeckými postuláty odůvodněný, a nikoli ústupek politické moci. To má důležitost nejen pro homogeneitu finanční vědy, nýbrž by mohlo

míti i praktickou důležitost při změně politických poměrů: (na př. při zavedení jiného práva hlasovacího).

Ostatně Engliš neměl zapotřebí dovolávati se principu politického ke zdůvodnění parity škod, ježto na str. 741 připouští, že „Únosnost věcná nám takto současně do jisté míry tvoří i meze pro daně podle únosnosti osobní, aby nezrušily soustavy individualistického řádu! Proto bude únosnost věcná modifikovati linii progresse, jak by vypadla podle zásady o relativní oběti daňové jednotky. Nepřipustí, aby touto progresí byly důchody nivelisovány, protože lidé egoisticky založení ztratili by zájem na tvoření důchodů vyšších atd.“ Arci tato úvaha nevede ho ku paritě škod, nýbrž jen ke zmírnění progresse nivelisující důchody.

Může se namítnouti, že je jedno, zda se kladou proti sobě dva postuláty jako rovnocenné, t. j. postulát ideálu konsumu a produktivity a nechají se zápasiti o prvenství, t. j. výslednici, nebo, zda se sladí předem v postulát ideálu blahobytu. Tomu však tak není. Dva rovnocenné postuláty lze hodnotit jen právě z hlediska vyššího postulátu a ten se tudíž předpokládá. Pro zápas pak je předpokladem jich vzájemné odvažování a hodnocení. Škoda na ideálu celku (generální, tedy moje) od škody na ideálu dokonalé distribuce (tedy Englišovy) se liší od sebe nikoli kvalitně, nýbrž kvantitně: Rovněž jako se liší od sebe škoda na zdraví a na vzdělání vzhledem k ideálu individua, a strast potřeby a jí podmíňené práce s hlediska subjektu pouze kvantitně, což umožňuje, aby buď škody neb strasti se srovnávaly a volila se z nich menší. Ukázal jsem, že Englišova „nejmenší škoda“ (domněle na ideálu celku) není jí s hlediska celku, nýbrž s hlediska postulátu distribuce statkové (tentokrát jsem ovšem nenalezl z postulátu co je škodou, nýbrž z kvantitního stupně „škody“, co je postulátem). Jinou takovou speciální škodou je škoda na produktivitě, a tu se ukazuje, že teprve s hlediska vrchního postulátu lze kvantitně obě škody změřiti, a výsledkem právě je, že nejmenší škoda ve smyslu Englišovy relativní oběti daňové přestává býti nejmenší a stává se velikou, ježto podtíná a brzdí produktivitu. Ukázal jsem, že parita škod je onou „aurea via optima“, ježto je „via media“ a co je nejdůležitější, že výsledku toho se docílilo hospodářskými, nikoli heterogenními (politickými) argumenty.

Poznámku Englišovu, že důsledná aplikace parity škod by

musila vésti k neuznávání daně prostého existenčního minima, uznávám. Ale to není argumentem proti paritě škod, neboť čím nižší důchod, tím vyšší potřeba visí na jednotce důchodové a tudíž tím větší škodu by vydanění mělo v zápětí. Při paritě škod by musila daň v úrovni existenčního minima dopadnouti tak nízká, že technicky by to bylo neekonomické ji vybírat, t. j. správní náklady by převyšovaly vybrané obnosy. Ostatně ani nejnižší důchody neunikají zcela daňové škodě, ježto podléhají nepřímým daním a tudíž svůj podíl na škodě jistě nesou.

Bilanci tohoto „korunního“ argumentu Englišova je pro moji konstrukci lehké udělati, pro Englišovu těžko. Je totiž těžko říci, pro kterou eventualitu se Engliš rozhodne, co totiž rozumí pod „zřetelem na život, kulturu a blahobyt“, zda postulát vrchní, t. j. ideálu celku, nebo derivativní, t. j. ideálu konsumu.

Vyloží-li řečený pojem ve smyslu ideálu celku, pak nosnost osobní a věcná přestanou býti koordinovány a odpadne možnost postulátu „relativní oběti daňové“ a minimální škody celkové s připuštěním její disparity. Tím okamžikem se stala však jeho nosnost pojmem identickým s mým pojmem zdatnosti, proti čemuž se bránil.

Rozhodne-li se pro interpretaci nosnosti osobní ve smyslu postulátu ideálu distribuce, pak musí předpokládat vyšší postulát nad nosností osobní a věcnou, pak ale musí připustit jednotné hledisko, proti kterému u mne bojoval, jež je zdaněním dle zdatnosti a jež vyplývá z relativního minima zatížení poplatné jednotky a žádá paritu škod. Pak arci se naše pojmy osobní nosnosti a zdatnosti „toto coele“, jak on říká, liší, ale nikoli pro domnělou objektivní, resp. subjektivní náplň, nýbrž proto, že moje zdatnost poplatná je vrchním pojmem, jeho nosnost (osobní) derivátem.

Stávající pojmové neurčitosti nemůže však řečený pojem zůstaviti, poněvadž se připouští dvojí výklad, bohužel v obou případech neuspokojivý.

Domnělá nesprávnost mojí konstrukce spočívá dle mého domnění v jediném nedopatření Englišovu, totiž, že zaměnil parciální postulát s vrchním, z čehož vplynuly všechny další důsledky.

Ukázal jsem, doufám, že můj repartiční klíč pro daňové břemeno, t. j. relativní minimum zatížení poplatné jednotky byl

správně konstruován a že námitky proti němu zdvižené jsou jen důsledkem svrchu zmíněného nedopaření.

c) *Nosnost osobní a věcná* (progrese u výnosových daní).

Engliš potírá pro repartici poplatného břemene možnost mého jednotného hlediska (které uznává a akceptuje pro zjištění úhrného břemene) a snaží se své námitky podepřítí nikoli důkazem o jeho nesprávnosti, nýbrž domnělým důkazem o jeho nejednotnosti; poněvadž prý na jedné straně je subjektivní a na druhé objektivní. Padá-li tedy důkaz nejednotnosti mého hlediska, padají tím i důsledky, jež z toho vyvozoval. Důkaz pak padá nejen proto, že jsem ukázal, že moje domnělé „subjektivní“ je „objektivním“, tedy jednotným, nýbrž i proto, že Engliš sám nahradil moje „zlo“ a „předpokládanou strast“ svou „objektivní škodou“, čímž nejlépe jednotnost hlediska prokázal. Moje námitka proti rozdvojené daňové únosnosti zůstává tedy dále, jejíž větve mohu uznati jako deriváty svého jednotného hlediska, ale nikoli jako samostatná, neodvislá hlediska.

S mého hlediska vyplývá vědecky správně metoda progrese pro důchodovou daň, nikoli pro výnosové daně. Pravím vědecky správně, protože Engliš klade proti tomu tento argument (str. 100): „Jakými metodami se mají z národního hospodářství odčerpávati prostředky pro účely státní správy, je otázkou vhodnosti a účelnosti, nikoli správnosti, jak má Loevenstein za to.“ Takový argument nemohu nechat nikdy platit. „Metoda“ vybírání je důsledkem repartičního klíče, jehož stanovení spadá do vědeckých cílů finanční vědy a musí tedy buď plynouti z vědeckých jejích argumentů a býti otázkou správnosti, anebo musí se upřítí finanční vědě vůbec schopnost vědeckosti. Nikdy neuznám pak argument „vhodnosti a účelnosti“ (patrně praktické) za vědecký argument, pokud se staví jako protiklad proti „správnosti“. Na štěstí vyvrací Engliš sám tento argument nejlépe tím, že ve svém listopadovém článku se snaží odůvodniti pro důchodovou daň progressí správností vědeckou, a to dokonce formou matematickou (byť i progressí jinou a z jiných pramenů než já).

Ježto Engliš dosud lpí na správnosti duplicity hledisk a neuvědomuje si, že vlastně konec konců obě přece ústí

do jednoho jediného, totiž mého, je třeba bližší jich analyse, kterou mi usnadnil tím, že z posledního článku („O t. zv. daňových zásadách) plyne jasněji než před tím, co pod oběma principy nosnosti se má rozumět: Nosností osobní totiž rozumí zřetel na život, kulturu, blahobyť poplatnictva a nosností věcnou zřetel na výrobnost celku. Oba zřetele jsou prý „úplně koordinovány“ (str. 740 cit. čl.). Již výše jsem řekl, že tomu není tak, ale neřekl jsem proč. Řeknu to nyní: Zřetelem na život, kulturu a blahobyť (vlastně ideál celku) musí přece býti účelem, zřetel na produktivitu prostředkem k tomu. Což lze prohlásit účel a prostředek za „úplně koordinované“? Což je subjektu hospodářskému stejně důležité uhlí jako teplo, jehož chce docílit, nebo voda, jako úkoj žízně? Uhlí se stane ihned pro mne bezvýznamným, naskytne-li se jiný zdroj, jenž mi dá teplo nebo pozbude-li schopnosti, dáti mi je. Uhlí bez tepla je ničím, teplo i bez uhlí tím, co chci. Lze nejvýš říci, že oba zřetele pravidelně bývají souběžné a proto jen zdánlivě koordinovány. Koordinace však ihned mizí, jakmile se dostanou oba principy do rozporu. Z koordinace se stává ihned důkladná subordinace. Což při 8 hodiné pracovní době není výrobnost tangována? Ustupuje do pozadí, poněvadž zřetel na ideál celku byl dotčen. Tak by tomu bylo vždy, kdyby souběžnost těchto principů přestala existovati.

Byl jsem nucen na inkongruenci domnělé koordinace poukázati, ježto z ní Englišovi plynou důležité důsledky: Jsou-li principy sobě koordinovanými, nemá žádný z nich přednosti, působí na sebe, prostupují se, bojují o výslednici dle rovnoběžníku sil, ale, a to je nejdůležitější, tam, kde nemohou oba současně působit, tam působí každý o sobě z vlastní pravomoci, jeho dekrety nepotřebují spolupodpisu faktoru spolukoordinovaného.

Lpí-li Engliš na koordinaci, pak jeho nosnost osobní je principem ideální distribuce. I to lze akceptovat, pak ale musí připustit rekurs ku postulátu vyššímu, a žádný z jeho principů nemůže samostatně rozhodovat.

Poměrně jednoduché řešení je při dani důchodové, neboť tam se uplatňují hlediska obě současně a rekurs ke skutečnému vrchnímu postulátu je lehký. Rozhoduje zdatnost mající zřetel ku produkci i konsumu jako výslednice obou principů.

Jinak je tomu u dani výnosových, kde zřetel nosnosti

osobní jen zřídka se uplatňuje: Engliš právě pro koordinovanost hledisk (jimž však žádné jiné není podle jeho mínění nadřazeno), kterou si vykonstruoval, mohl pohodlně říci: není-li zde kondominium obou možné, lze zavést oligarchii nosnosti věcné.

Ale tu je velký rozdíl: U daně důchodové byla progresse pozitivním a imperativním požadavkem, jako jediná metoda, která je schopna vyrovnati škody působené vydaňováním. U daní výnosových, nelze-li rekurovati ke zdatnosti fyzických osob, není progresse pozitivně požadována ani principem produktivity, který pouze připouští, že by se mohlo, aniž by se jemu dala újma, upustiti od pouhé proporcionality. Možno pak říci: Je-li můj postulát zdatnosti poplatné pozitivní tím, že žádá rovnost škody, je postulát Englišovy nosnosti věcné povahy negativní, t. j. aby se nepodlamovala produktivita; a podkládat mu náplň pozitivní je dle mého názoru nedopatřením. Tato fakultativní povaha metody progresivní u daní výnosových (na rozdíl od obligatorní od daně důchodové) neznamena ještě její definitivní připuštění, které je vázáno na další dvě podmínky: totiž, že Engliš provede důkaz, že odolnost hospodářská (která, jak jsem ukázal ve článku: „Výnosové daně...“ by snad dovedla u výnosových daní progresi odůvodniti), klesá analogicky postupně jako intenzita objektivních potřeb subjektů, čili, že parita škod na odolnosti vyžaduje progresse a nikoli proporcionality. Další, ještě daleko důležitější a dle mého názoru nesplnitelnou podmínkou je, že to nebude odporovati nejlepší distribuci důchodové v rámci maximální výrobnosti, t. j., že vrchnímu postulátu pro repartici daní čili „paritě škod“ u fyzických osob nestane se větší újma progresivitou u výnosových daní než proporcionalitou. Proti přípustnosti progresivity, jak ukázáno, velice problematičké a fakultativní stojí obligatorní postulát negativní, plynoucí z vrchního: výnosové daně jako praecipuum daně důchodové nesmí nikdy, pokud vůbec jen možno, porušit paritu škod fyzických osob. I když připustím, že nevíme, kam se výnosy rozptýlí a komu se dostanou do rukou (zda bohatému či chudému), tedy se mi zdá přece zcela evidentní: že menším zlem tu je proporcionalita než progresivita; neboť u oné se nepodlamuje ani zřetel na produktivitu ani na paritu distribuce a tedy paritu škod fyzických osob, u této, kde vyšší pro-

gresivní sazba *) by dokonce i produktivitu dovedla podlomiti, a kde ani nižší se vědecky nevyžaduje, nýbrž podmíněčné připouští, je ještě nebezpečí dvojího progresivního zdanění, nebezpečí, že výnos pro chudého bude postižen vyšším procentem sazby než pro bohatého atd.

Dalších důvodů pro správnost svého hlediska zde nebudu uváděti, ježto platí dosud téměř všechny, jež jsem uvedl ve svém článku, jež byl předmětem kritiky Englišovy. Z důvodů tam uvedených zůstala většina nevyvrácena, ježto měly veskrz býti odčiněny Englišovým argumentem o „nejednotnosti“ také mého finančně vědeckého hlediska, který však odpadl.

Z protiargumentů Englišových uvádím tyto: Podle mého hlediska prý by musily do soustavy daňové býti včleněny stejným procentem daň z práce i z nejmenší mzdy, jako daň z dividendy (na u. m. str. 102) a dále: Moje námitka, že by progresse musila býti tedy zavedena u všech výnosových daní, padá prý proto, že prý ji vskutku máme. U pozemkové daně úlevou prý nejmenším držitelům, u domovní třídní při nejmenším počtu obytných místností, při dani rentové pro osoby prý prosté daně důchodové, při všeobecné dani výdělkové pro pracovní příjem pod 30.000 Kč.

Zde zase běží o nedorozumění: Ve svém právě zmíněném článku pravím na str. 151: „Nemohu souhlasiti s tím, aby objektivní daně stihaly progresivní metodou výnosy. Jinak arci tomu bude tam, kde je zřejmo předem z povahy věci samotné, že daní se postihne vyšší subjektivní zdatnost poplatná, jako tomu je při vyšší přepychové dani, nebo tam, kde daň nepůsobí velikou obět postiženému...“ Z citovaných slov vyplývá tedy, že jsem jen proti takové progresi u výnosových daní, která se provádí bez zřetele ke zdatnosti poplatné a k momentům vztahujícím se na subjekty fyzické. Proto nejsem proti mírnějšímu zdanění výnosu pracovního, jak se Engliš domnívá, ježto zde platívá presumpce, že výnos kapitálový rozmnožující důchod je doplňkovým důchodem vedle výnosu pracovního, jež se předpokládá jako základní pro každou domácnost; tudíž výnos kapitálový presumptivně zvyšuje zdatnost o přírůstek k normálnímu výnosu pra-

*) Otázka sazby zdá se mi vůbec pro výnosové daně důležitějším problémem než otázka, zda progresse čili nic.

covnímu a připouští jinou sazbu než pracovní. Z téhož důvodu není mi plně jasno, proč právě naše daň z vyššího služného, která zdaňuje jen vysoké kategorie pracovního výnosu, nepřiklonila se ku progresivní metodě, ač úsudek na vyšší zdatnost je nasnadě. Ač ani zde by moje konstrukce nevyžadovala nutně progresi, ježto jí podléhá pracovní výnos jako součást důchodu, přece by ji zde připouštěla a byla by zde rozhodně spíše na místě než tam, kde by o progresi rozhodovalo výlučně hledisko nosnosti věcné (produktivity).

„Progrese“ u daní Englišem uváděných, jak výše citováno, je veskrze na místě, ježto vyplývá z momentů a ohledů ku zdatnosti fyzických osob. Bohužel nemohu však souhlasiti s názorem, že zde běží ve všech uvedených případech o skutečnou progresi neb degressi daní výnosových, ježto rozhodujícím kriteriem pro úlevy, jež zákon poskytuje, není objektivní výnos a jeho výše, tedy faktor objektivní, nýbrž osoba jich poživitele, tedy zřetel subjektivní. Tak tomu je na př. u osvobození při daní rentové (§ 174, sub 10), podobně vlastně též při úlevě u daně pozemkové (§ 105).

d) Mimo daňové zatížení.

Námítka Englišova, kterou v dalším uvedu, je mi nejméně z celé jeho kritiky pochopitelná. Zní takto: str. 91: „Odloupení vrchního finančního postulátu národohospodářského a jeho negativní formulace vedla Loevensteina k zajímavému důsledku, že je nutno, aby důležitost funkce veřejných svazků, konaných ve prospěch občanstva, byla v obráceném poměru k jich kontribuční povinnosti,“ a dále: „Jak přišel Loevenstein k závěru, že kontribuční povinnost má býti v obráceném poměru k prospěchu z úkonu, za který se platí? Positivně lze říci, že poplatný celek má míti ze státního hospodářství maximální objektivní užitek, tedy co největší užitek z mimofinanční a co nejmenší škodu z finanční politiky. Poněvadž Loevenstein odpoutává postulát pro finanční politiku a poněvadž výši (tudíž i prospěch) výdajů přijímá pro finanční vědu jako danou, usiluje o snížení břemene. Poněvadž však vyšel z postulátu pozitivního (který nechtěl měniti v podstatě, nýbrž jen změnil na negativní), usiluje o snížení poplatnosti vzhledem k prospěchu z veřejných úkonů.

Pro poplatný celek nedovodil z toho žádných závěrů, ač by byl důsledně měl říci, že čím větší je prospěch z veřejného hospodářství pro celek, tím menší by mělo býti poplatné břemeno. Kdyby byl tento závěr učinil, byl by se přesvědčil o jeho neudržitelnosti, poněvadž je zřejmo, že za větší obět (peněžní prostředky) lze opatřiti více objektivního užítku pro celek. Ale tento závěr provádí pro jednotlivce. To znamená, že princip veřejného hospodářství vůči celku aplikuje prostě na poměr státního hospodářství ke všem jednotlivým poplatným jednotkám, což je o sobě nemožné, ale činí tak způsobem, který se ani na poměr veřejného hospodářství k poplatnému celku aplikovati nedá, jak jsme ukázali.“

Engliš má patrně za to, že srovnávám zlo vykupované (mimodaňové) se zlem vykupujícím (daňové zatížení), že z toho však nevyvozují žádných konsekvencí, nýbrž že se pak snažím zatížení snížit zvednutím užítku z výdajů (str. 88). To je neporozumění mé tesí. Srovnávám přece obě veličiny kvantitně a abych to mohl učiniti, převedl jsem je na tutéž jednu kvalitu, totiž zlo. Mluvím-li o relativním minimu zatížení, pak jen proto, že absolutní minimum by bylo nulové; relativita je výrazem poměru ke zlu vykupovanému, jež určuje i výši zla vykupujícího (náklad společenský) až do vyrovnání obou. Nemyslím, že by v tom bylo co nejasného.

Nikdy jsem a nikde neřekl, že předpokládám pro finanční vědu vyšší výdajů (a tudíž i prospěchů) jako danou. Naopak připisují zásluhu své konstrukci, že nalezla formální princip pro jejich stanovení. Pravím toliko, že finanční věda stanoví formální princip, dle něhož se zjišťuje úhrnná suma poplatného břemene. Srovnávání není věcí finanční vědy, nýbrž správy, jako národní hospodářství nesrovnává subjektivní strasti subjektů, nýbrž stanoví principy, dle nichž se to děje. V rámci takto zjištěného břemene, repartuje se břímě dle rovné předpokládané strasti, chce-li Engliš, dle parity škod. Proto nebudu v podrobnostech polemizovati proti výrokům, jichž jsem neučinil. To platí i o odstavci druhém, str. 88, a poznámce pod čarou.

Naproti tomu rád a plně přiznávám, že jsem při repartici břemene prohlásil, že čím důležitější jsou poskytované služby, tím menší musí býti překážka (cenová), aby od konsumu nikoho neodvrátila. A zde právě mne překvapuje námitka Englišova,

že jsem prý z toho nedovodil žádných závěrů pro celek, ač prý bych byl měl důsledně říci, že čím větší je prospěch z veřejného hospodářství pro celek, tím menší by mělo býtí poplatné břemeno. Čili konklusí Englišovou je: poněvadž pro jednotlivce platí opak prospěchové teorie (to totiž tvrdím), má platiti též opak pro celek ač právě nestačím zdůrazňovati ve svých přednáškách, že aplikace prospěchové teorie na jednotlivce je naprostým analogem nesprávnosti teorie merkantilistické v teorii národohospodářské; neboť jako tato je nesprávnou aplikací hospodářských zásad platných pro individuum na společnost (na celek), ona (prospěchová teorie) je nesprávnou aplikací zásad platných pro celek společenský na individuum čili: prospěchová teorie smí platiti pouze kolektivně, nikoli individuálně. Nazývá tedy Engliš „důsledným“ rozšíření platnosti tese aplikovatelné pro individuum na celou společnost? Takovým „důsledným“ generalisováním merkantilismus došel právě k důsledkům nemožným. Ostatně, platí-li, jak se Engliš domnívá, úsudek „a speciali ad generale“ patrně platí i „a generali ad speciale“. Nechť si tedy Engliš, aby se přesvědčil o důsledcích toho, co tvrdí, moji tesi, kterou uznává i on: „Čím větší je společenský prospěch, tím větší společenská obět k jeho vykoupení je přípustná“ aplikuje na individuum: Čím větší (důležitější) je tedy služba poskytovaná nuceným svazkem individuu, tím vyšší úplata za ni smí býtí od něho požadována; a uvidí, že by došel při ochraně života občanů k sazbám, nad jichž výši srdce fiskální by se snad mohlo labužnickky usmívat, ale on sám jako národohospodářský politik by se jistě zhrzil.

Celá tato výtká Englišova je mi tedy záhadná z těchto důvodů:

1. že se obrací proti principům dávno již ve finanční vědě uznávaným (totiž, že mimodaňová kontribuční [úplatová] povinnost se nalézá v obráceném poměru k důležitosti služeb a velikosti prospěchu, za které se platí). Nevynalezl jsem jich přece já, nýbrž vykonstruoval pouze z nich tendenci, kterou jsem se pokusil večlenit do všeobecného systému, což přede mnou se nestalo; t. j. subsumoval jsem to, co jsem v nich našel společného pod vyšší princip, hledal jsem a doufám našel souvislost mezi nimi a vrchním pojmem. Podivno však, neobrací se Engliš proti této spo-

jitosti mnou vypracované, nýbrž proti zásadám samotným,

2. že se nepokusil hledati, jakým jednotným principem se mimodaňové zatížení spravuje, ježto jednak ony čtyři známé zásady (soukromo-, veřejnohospodářská, poplatková a čistého výdaje) pokud nevidíme a neudáme souvislosti, jsou absurdně heterogenní, jednak úvaha o jich souvislosti by ho musila vésti k důsledkům totožným, jako byly moje. To lze si vysvětliti pouze tím, že Engliš a priori vycházel pro finanční vědu od dvou principů aniž by hledal jich společný uzel a možnost jednotného principu popíral,

3. že neučinil alespoň pokus, aby zjistil, jaký postoj z principu minima zla pro mimodaňové zatížení vyplývá. Neboť, buď mimodaňové zatížení nenáleží do finanční vědy, to jistě nikdo nebude tvrditi, anebo, náleží-li, pak není důvodu, proč by se zmíněný princip měl vztahovati pouze na daně a nikoli též na zatížení mimodaňové.

Měl jsem důsledky, k nimž jsem ohledně mimodaňového zatížení došel, za nejméně spornou část své konstrukce, ježto, jak řečeno, dávno přede mnou již platily, nevynalezl jsem jich, nýbrž jen uváděl do finanční vědy pod jinou firmou než se dělo před ním. Vedla mne k tomu snaha po jednotnosti finanční vědy. Jestliže se přes to Engliš proti nim obrací (nikoli proti souvislosti jich s vrchním pojmem), pokusím se ještě jednou po jiné cestě odůvodnit jednak jich správnost, jednak jich organickou souvislost s vrchním principem, čímž současně chci přiložiti o jeden argument více k nutnosti a možnosti jednotného hlediska ve finanční vědě.

Princip minima zla (minima škody), minima relativně nutného zatížení poplatného celku i jednotky i princip zatížení dle zdatnosti poplatné, jsou vlastně jedním jediným principem v různé formulaci, upraveným jednou pro celou činnost nucených svazků, jindy pro finanční (obětní a nákladovou) její stránku, jindy dokonce jen pro její část — pro daně. (Zdanění dle zdatnosti poplatné.) Bylo by svrchovaně úzké chtíti se domnívati, že řečený všeobecný princip se má uplatniti při repartici poplatného břemene jen pro daně, ač právě myšlenka daní vůbec, t. j. dávka bez protislužby je

vlastně důslednou aplikací tohoto principu, jak ukáží.

Cím důležitější je služba, tím přístupnější má být její použití: teoreticky má být její přístupnost při maximální důležitosti služby úplně neomezená, neboť jen tak se zaručuje její použití dle potřeby, čili tam, kde se jejím použitím odstraní největší zlo (škoda). Každou sebe menší překážkou při použití, jež záleží v peněžní úplatě, stává se použití odvislé nikoli od potřeby, nýbrž od schopnosti platební. uplatňuje se tedy nikoli na místě, kde se odstraní největší zlo (škoda), nýbrž kde úplata činí nejmenší nebo aspoň snesitelnou škodu. Je zřejmo, že se tato hlediska tedy nekryjí, že žádáme ono, ne toto.

Ve skutečnosti tedy vidíme, že je to zase přizpůsobení platební povinnosti platební schopnosti. Neboť tam, kde uživatel služby je neznámý a jeho schopnosti platební také neznámé, bude nutno přizpůsobit platební povinnost absolutně nejslabšímu poplatníku, nechceme-li ho z použití vyloučit (to Engliš sám, myslím, uznává, když mluví o pevnosti řetězu dané nejslabším článkem). Při nejdůležitějších službách by každá sebe nižší platební povinnost za takové spojitosti se mohla ukázat ještě vysokou, a na druhé straně příspěvky by se musily stanovit tak níže, že by je daleko převyšovaly správní náklady. Upouští se tedy od úhrady vůbec a služby se skýtají zdarma (princip čistého výdaje). Protilehlý pól důležitosti služeb jsou služby úplně zbytné, jichž nepoužití nepůsobí žádnou nebo snad jen takovou škodu, jako nepoužití jakékoli jiné služby, zakoupané soukromou cestou a neskýtané nucenými svazky. Nepřísluší proto takovým službám charakter veřejnosti, přes to, že jsou skýtané nucenými svazky a tudíž i stanovení úplaty se s hlediska finanční vědy nekladou žádné meze. Jen principem maximálního výnosu se bude nucený svazek řídit, a výše úplaty případně najde mez v soukromé soutěži.

Mezi oběma těmito póly důležitosti poskytovaných služeb nalézají se služby, řídicí se principem veřejnohospodářským a poplatkovým. Zde není důležitosti takové, aby každý musil mít možnost použití, přece však je jistě taková, aby princip maximální výnosnosti nedošel uplatnění. I zde tedy důležitost bude tlačit úplatu. Její meze budou dány buď svéstojnými náklady, nad něž úplata nesmí vystoupiti, ač není

řečeno, že musí stoupnouti až po tuto úroveň (poplatky); nebo snad i nad touto výší (skromný zisk připuštěn), pokud se arci výnos nebude křížiti s účelem poskytované služby (veřejnohospodářské podniky a instituty). Běží zde samozřejmě o tendence. Pevných hranic není, a máme poplatky, jež se blíží dani, jako máme úplaty za služby veřejnohospodářských institutů a podniků, jež se blíží poplatkům.

Vidíme tedy veskrz jako tendenci, že důležitost služby tlačí výši úplaty, tedy to, co jsem tvrdil a vidíme také, proč to vyplývá z vrchního postulátu minimálního zatížení celku i jednotky. Neboť, chceme-li minimální zlo pro celek a paritu zla pro jednotky, musíme při neznalosti poplatné zdatnosti uživatelů uzpůsobiti výši úplaty vždy tak, aby mohla spíše rozhodovati potřeba než platební způsobilost. To tlačí *ceteris paribus* výši úplaty vždy ku minimu, ježto musíme ji stanoviti dle nejméně zdatného. Tam, kde připouštíme stoupání její výše, neděje se to pro předpoklad vyšší zdatnosti uživatelů, nýbrž pro klesání důležitosti služby, takže, stoupá-li úplata a klesá-li možnost použití, klesá i možné zlo (což lze v mé terminologii vyjádřiti takto: takže klesá-li relativní úspora zla, již použitím služby by bylo lze získati [t. j. klesá-li výhodnost dotyčné směny], klesá též zlo, jež bez použití služby vzejde). Nalézá se tedy výše úplaty v obráceném poměru s důležitostí služby, tedy tendence, kterou jsem zastával, která se však dávno také uznává ve finanční vědě. Její souvislost s vrchním postulátem ukázati bylo mým úkolem, abych ověřil správnost, jednotnost a všeobecnou platnost svého vrchního postulátu. Této mé snaze Engliš patrně neporozuměl. To, co zde bylo vyloženo, dá se schematicky zcela dobře znázorniti, kdyby mně nebylo nutno spořiti místem.

K tomu je dlužno ještě dodati: Pokud se pod pojmem „ideálu člověka“ mělo subsumovati celé národní hospodářství objektivistické, bylo nutno dle mého názoru odloučiti finanční vědu jako součást hospodářství státního (nucených svazků) od hospodářství národního, a to i odlišným vrchním postulátem. Po vývodech, které jsem podal výše, odpadá tato nutnost, neboť se ukázalo, že vlastně pod principem ideálu člověka

nebo minima zla lze zahrnouti pouze hospodaření nucených svazků, což je pouze úzkou výsečí národohospodářské vědy objektivistické vůbec. Bude proto nyní lze odlišovati jako zvláštní odnož hospodářské vědy, vědu o hospodaření nucených svazků se všemi příslušnými postuláty. I nadále podrží sice finanční věda svoji zvláštní přichuf jako věda zabývající se nákladovou stránkou veřejných služeb, ale to nemusí tvořiti žádnou přesnou hranici, a bude věci vhodnosti, zda řečená odnož vtáhne do svých hranic větší či menší výseč z hospodaření veřejných svazků.

Nemyslím však, že by bylo proto nutno, abych rozšiřoval proto rozsah svého vrchního postulátu, který je právě na této „nákladové“ povaze finančního postulátu vybudován. Ta je bez dalšího samozřejma tam, kde zatížení poplatníka je nákladem společenským, beze zření k výnosu (prospěchu, službám). Není porušením této její povahy, že zjištění zatížení celku beze zření k tomuto mimofinančnímu prospěchu nelze provésti. Neboť opakují, není věci finanční vědy, aby toto srovnávání prováděla, nýbrž jen aby stanovila formuli, dle níž se to má díti. Také při repartici břemene daňového je berní zatížení vždy jen nákladem bez zření k výnosu. Jisté obtíže vznikají pouze tam, kde obě složky činnosti nucených svazků, totiž náklad a výnos (prospěch a škodu), nelze dobře oddělit. Tomu je tak, alespoň zdánlivě, při mimodaňovém zatížení. Zde na rozdíl od daní, dávka není sice obligatorní, ale také není konstruktivně oddělitelná od protidávky. Minimální zatížení je zde tedy nutno konstruovati tak, že zatížení, t. j. škoda (zlo) z odevzdané peněžní jednotky bude tím menší, čím větší užitek bude jí vykoupen (zdůrazňuji, že to neplatí kolektivně, nýbrž jen individuálně). Avšak ani zde neopouští finanční věda své základny (nákladového rázu), neboť se vyžaduje vždy minimální relativní zatížení, t. j. co nejmenší škoda na finančních prostředcích, jež se vyjadřuje arci jednou co nejmenší relativní škodou (zlem) na potřebách odkrývaných (zdatnost poplatná), po druhé co největší relativní uspořenou škodou (relativním užitekem co největším) na přikrývaných

(mimodaňové zatížení). Fakultativní povaha těchto mimodaňových dávek dovoluje pak uživateli, aby se kontribuční škodě vyhnul tam, kde by převyšovala prospěch (uspořenou škodu). Po té stránce mají mimodaňové dávky jistou obdobu s nepřímými daněmi, že ponechávají uživateli možnost tam nepoužití služeb, zde nekupování statků, tedy v obou případech jisté autonomní určování míry zatížení a kontribuční škody.